Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 52 (10949) | 1979 чылдың март 2, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ ДЭЭШ ТУРГУЗУУШКУННУҢ ПЛАННАРЫ

А. Н. Косыгин-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

МАРТ 4 1979

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ХҮНҮ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутадынга кандидат СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Алексей Николаевич Косыгин-биле Москва хоорай соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлөдекчилериниң ужуражыышкыны март 1-де Москвага, ССР Эвилелиниң Улуг театрынга, болган.

Соңгулда мурнунуң хуралының президиумунда—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хооркомунуң бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, партия болган хөй-ниити организацияларының төлөдекчилери, ат-сураглыг будүрүлгечилер, эртемниг болган культураның ажылдакчылары.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизин—«Трехгорная мануфактура» комбинаттың аргыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. А. Погибелева— А. Н. Косыгинниң амыдыралчы оруунуң, күрүне, партия болган хөй-ниити ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан. Соңгулдалар хүнүнде, март 4-те, коммунистиг болган партия кежигүнү эвестериниң бүзүлбас блогунуң кавдидаттары дээш бадылаашкынарын чаңгыс эн-сеткилдиг бөрүнче соңгукчуларны ол кыйгырган.

Партияның иштики болган даштыкы политиказын москвачылар ишик-биле деткип база чаңгыс эн-сеткилдиг чүүлдүзүүнүн турарын, ол политиканы чедишкиниг боттандырыш турарының ачызында совет кижилериң чаагай байдалы дыка бедөөнин, экономиканың, эртемниг болган культураның хөгжүлдезинге чаа-чаа улуг чедишкиннер чедип алдынганын, Тайбыңның программазы амыдыралда чедишкиниг боттанып турарын ужуражыышкынга чүве чугаалаавнар демдеглээн.

Чыылганнарга чылыы-биле уткуттурган А. Н. Косыгин чүве чугаалаан.

Ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр дешиткен коллективтерге өөрүп четтиргенин илергейлээн, А. Н. Косыгин мынча деп чугаалаан: соңгукчуларның бүзүрели меңээ онаа эргим үнелиг, чүге дээрге, ону хамыктың мурнунда бистиң Коммунистиг партиявыстың херээн чоннуң хүлээп көрүп турарының илерели кылдыр көөр мен.

Күчүлүг, бүгү делегейге хүлүткелди чедип алган социалистиг улуг күрүвени тургускан бистиң улузувустуң чедип алган бүгү чүүлдери партияның ажыл-чорудулгазындан чарылбас холбаалыг. Бичангаш совет кижилер ол дээш аңаа ханы бүзүрели-биле, партияның иштики болган даштыкы политиказын, ооң Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев баштаан Политбюронуң ажыл-чорудулгазын бүрүн деткип турар чорууу-биле харылаан турар.

Партияда болган күрүведе бедик албан-дужаалдарга Леонид Ильичниң могаг чок база эрес-шудургу ажыл-ижин, ооң большевичи принципиалдыын болган буянныг чаагай сеткилдиин, Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларына база тайбың тургузуушкунаың үезинде ооң партийжи-политиктиг, удуртукчу ажыл-чорудулга талазы-биле аажок улуг дуржулгазын, бистиң хөгжүлдевистиң болган делегей байдалының ойу келген чугула айтыргларын ханы билирин партия биле чон белик үнелеп турар. Леонид Ильичниң шылгарацгай ачы-хавыязын хүлээп көргенин ооң алын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарына кандидаттар деңнидериниң үезинде бир дугаарында адаанынан база илергейлеттиинген.

Күрүне болган иштилел керектерин эргелеп башкарарына киржир боттарының эргезин совет кижилер соңгулда үезинде херек кырынга боттандырып турар деп, оратор чугаалаан. Ажылдаар болган дыштаныр-даа, кадыын камгаладыр болган өөренир, пазылап-кырааңда материалдыг хандырылга алыр болган чурттаар бажың алыр эргелер ышкаш ол-даа эрге, бистиң оске-даа бүгү эргелеривис чүгле социализм үезинде боттуг үүл болган туруп болур. Оларны бистиң чурттүү Үндезин Хоойлузу—бистиң Конституциявыс магадылан турар болган күрүпеник материалдыг курлавырлары-биле хандыртынган, бистиң амыдыралывыстың бүгү тургузуу-биле быжыглаттынган боон турар.

Кижиниң эргелериниң дугайында үргүлчү-ле чулчуруп, чугаалап турар буржуал иниттилелде оларның хөй кезииниң херек кырында ажылчы чоннарга бичин-даа боттуг ужур-дузазы чок боон турар. Чижүү, капиталистиг чурттарда эртирии турар соңгулдаларны соңгукчуларның чартык кезиниин, а чамдыкта үштүн ийизиниң тоон көрбейн, киришпейн турарының факт-барымдаалары түүнүн дугайын херечилеп турарыл? Олар соңгукчуларның политиктиг соңуургал чогун, хамаатыларының соңгулда эргелерин боттандырын чорудары улуг капиталдың бүгү күжүн кызыгаарлап, амыдыралды эки талаже өскертин шыдаар дээрзинге оларның бүзүрел чогун айтып турардыр. Чижээ, ажыл чок кижи, ооң соңгулдага киржири ооң ажыл тып алыр, магадылалдыг ажыл төлевирин алыр, артык кижи болуурун соксадыр аргазын улгаттырын черле шыдавас деп үвени эки билир. Үргүлчүнүң социал болган национал кызамдаашкынынга болган мөлүүгделинге таваржып-ла турар бүгү кижилер, капиталистиг тургузуунуң байдалдарында боттарының аргаларының шыңгыы кызыгаар-хемчээлдерин доктаамал билип, ол иниттилелде дыка хөй эргелер дээрге-ле—буржуал демократиянын хоозун көргеттиниишкин-дир дээрзин билирлер. Бичангаш ооң камгалан турары буржуаз демократиязының каржыдерзин үүлгедиишкиннери кижилерге кайы хире ажыг-човулаңны, кызамдаашкынарны болган тургедлерин таварыштырын турарын кымдаа чугаалап шыдавас.

Ооң соонда А. Н. Косыгин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдалар аразының үезинде совет улустуң чедип алган чедишкиннерининн кайгамчыктыг түнелдерин тайыбырлап чугаалаан. Тургузукчу күш-ажылдың түнелдери, бистиң ажыл-агыйжы болган культурлуг тургузуушкунувустуң чугула соңгулдалары партия Төп Комитединиң соңгукчуларга Кыйгырыында чаймнандыр көргүстүнген деп, ол чугаалаан. Партияның ол чугула документизиниде бистиң политиктиг болган экономиктиг амыдралывыстың бар турар бүгү талаларын хаңызы-биле анализтээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң болган партия Төп Комитединиң ооң соондагы Пленумнарының тоогүлүг шиитпирлерин боттандырын чорударының талазы-биле партияның болган улустуң ажыл-чорудулгазының угланышкынарын тодаратган.

Чүгле сөөлгү беш чылдарда улус ажыл-агыйының 400 миллиард рубльдин кол бүдүрүлге фондуларын ажыглалда киргген. А чүгле 11 чыл мурнунда—1968 чылдың эгезинде, биске турган бүгү кол бүдүрүлге фондуларының хемчээли ол хире турган болгай.

Эрткен чылдарның иштинде хүн бүрүнүң хереглелиниг болган чүүтталга бажыңнарын, школаларны, эмнелгелерни болгаш будүрүлгеге хамаарышпас оске-даа тудугларны кылырынга мурнундагы беш чылдындан барык 340 миллиард рубль хөй акшаны тускайлаан. Ооң ачызында социал хемчегленнің калбак программазын боттандырын чорудар, бистиң иниттилелдиң бүгү кезектерининң чаагай чоруун улам бедидер аргалыг болган.

Бистиң экономиктиг болгаш социал чедишкиннериниз—ажылчын ажгынын, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенциянын кызымаккай ажылының түнелери-дир. Ол чедишкиннерде—бистиң чурттуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының, бүгү эвилелдеткен республикаларның ажылчы чоннарының төлептиг салыышкыны киргеп.

Амгы үеде кол-ла үүл — чуртта тургустуткан күчүлүг экономиктиг болгаш эртемтехниктиг күштерни улам долузу-биле ажыглаары, аңаа шаптыктап турар четпестерни узуткаары боон турар. Партия Төп Комитединиң ноябрь (1978 ч.) Пленуму экономиканы углап-башкарарының бүгү системазын улам-на сайзырадгайжыдарын онзалап демдеглээн.

«Соруулга үүл дээрге, планнаашкынының болгаш ажылагыйны чорударының деңнелии бедидери, амыы үе-чадаының—сайзыраңгай социализмниң үе-чадазының негеледеринге дүүштүр ону чорулары болур»—деп, Леонид Ильич Брежнев чугаалаан. Ол болза, бүгү-ле ажыл-агый, совет болгаш партия органнарының эн чугула соруулгазы-дыр.

Апрель айда партияның XVI конференциязының баштайгы беш чыл планын хүлээп алганындан бээр 50 чылы болур.

Бистиң беш чыл бүрүзү-ле — совет экономиканың хөгжүлдезинге чаа чада боон турар. Бо чылын он бирги беш чылдың планын тургузар болгаш 1990 чылга чедир ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезининң кол угланышкынарын тодарадыр талазы-биле улуг ажылды кылыр апаар.

Дараазында А. Н. Косыгин аар үлетпүрүүн, одалга-энергия комплекизинин, металлургиянын, химиянын, машина тудуушкунунун, транспорттун, оске-даа адырларның хөгжүлдезининң соруулгаларына доктаагап.

Партияның селганы эн-чугула соруулгазы—чуртту аъшчем болгаш көдээ ажылагыйның чиг-эди-биле идегелдиг хандырарын чедип алыры болурун А. Н. Косыгин чугаалаан. Партия Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленуму бедик дүжүттүрүн өстүреринче быжыг үндезинин тургузар төлөөде, көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам быжыглаарының талазы-биле улуг хемчегленни айыткан. Келир беш чылда көдээ ажыл-агыйның эн чугула культураларын өстүреринің комплекстиг механизастаашкынын доозар болгаш мал ажылын үлестүр үндезининге шилчидери дүргелээр. Он бирги беш чылда көдээ ажыл-агый будүрүлгезининң электри-биле чеңеелеңгенин 1.6-1.8 катап өзер.

Көдээ ажыл-агыйны экономиканың бедик сайзыралдыг сектору кылдыр чоннуң эргеажыынга таарыштыр тургузарының соруулгазын салгаш, партия ону чайгылыг чокка боттандырын чорудуп-даа турар. Ооң-биле чергелештир ону чедишкиниг шиитпирлээри хамыктың мурнунда кижилерден, оларның мергевединге депутаттарының кандидаттарын бурутказын түнелдериниң дугайында комиссия даргазының оралакчызы Л. А. Землянникованың база Россия Федерациязының соңгукчуларының даңзызын тургускаңының болгаш оларны хынап турарының түнелдериниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Х. П. Нешковтун дыңнаалыгларын комиссия дыңнаан.

Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле соңгулда комиссиязының кежигүннери В. В. Кульков, Т. И. Домрачева олар чүве чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы О. П. Колчина. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Совет-тер ажылының айтырыгларының талазы-биле киллис эргелекчиин Л. Н. Никитин, «Советская Россия» солунуун кол редактору М. Ф. Ненашев РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болган Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыг ажылдакчылары комиссияның хуралының ажылынга киришкен.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Националдар Совединге РСФСР-ден соңгулдалар талазы-биле соңгулда комиссиязында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Националдар Совединге РСФСР-ден соңгулдалар талазы-биле соңгулда комиссиязының эдлечеглиг хуралы февраль 28-те болган.

Националдар Совединге РСФСР-ден соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарында соңгулдаларга белеткелдериниң дугайында комиссиянын даргазы Н. А. Злобиниң илеткелин комиссия дыңнаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдер. бүгү чурттаазы-биле бир домей. Россия Федерациязында организастыг, политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында эртип турарын комиссияның хуралынга демдеглээн. ССРЭ-ниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларынга СЭКП ТК-ның Кыйгырыын республиканга улуг хей-аът кириишкинбиле уткаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарының кандидаттары-биле соңгукчуларының чер болганда ужуражыышкынларынга Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы политиказын. СЭКП Төп Комитединиң, ооң эн Л. И. Брежнев баштаан Политбюрозунуң үре-түннелдиг ажыл-чорудулгазын долузубиле түүлдүгүнүн, СЭКП-ниң XXV съезидинин, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга быжыг шиитпиравин илергейлеп, коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестериниң бүзүлбас блогунуң кавдидаттары дээш чаңгыс нижи дег бадылаарынга белеңин айтып турар.

Националдар Совединге РСФСР-ден соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарында соңгулда мурнунуң бүгү хемчегленни чогуур үезинде боттандырып турар. Соңгулда бюллетеньнерин участоктарның соңгулда комиссияларынга чогуур үезинде, четчир курлавыр-биле чедиргеп. Соңгукчуларның даңзыларын хынаары колдуунда доозулган, бадылаашкын чорудар бажыңнарны дериприи дооскан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының Националдар Совединге РСФСР-ден соңгулдалар талазы-биле округтарының соңгулда комиссияларының ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарының кандидаттарын бурутказын түнелдериниң дугайында комиссия даргазының оралакчызы Л. А. Землянникованың база Россия Федерациязының соңгукчуларының даңзызын тургускаңының болгаш оларны хынап турарының түнелдериниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Х. П. Нешковтун дыңнаалыгларын комиссия дыңнаан.

Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле соңгулда комиссиязының кежигүннери В. В. Кульков, Т. И. Домрачева олар чүве чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы О. П. Колчина. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Совет-тер ажылының айтырыгларының талазы-биле киллис эргелекчиин Л. Н. Никитин, «Советская Россия» солунуун кол редактору М. Ф. Ненашев РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыг ажылдакчылары комиссияның хуралының ажылынга киришкен.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

БЕЛЕТКЕЛ ДООЗУЛГАН

Февраль 27-де Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болган. Аңаа республиканың министерстволарының болгаш ведомстволарының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларына кайы хире беленинин дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Ол хуралга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организастыг киллизиниң эргелекчизи А. С. Поляковтун илеткелин дыңнаан.

Республикада 208 округ болгаш участок соңгулда комиссиялары чогуур үезинде тургустунган. Ында күш-ажылчы коллективтерниң болгаш хөй-ниити организацияларының 1726 төлөдекчилери кирип турар. Соңгулда участоктарынга чогуур бажың-балгатты тып берген болгаш дерип кылып, телефонларны киргген. Соңгулда комиссияларының кежигүннери боттарының ажыл-чорудулгазын соңгулда дугайында Хоойлуга дуулуур чорудуп турар.

Республикада ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарының кандидаттары-биле ужуражыышкыннар доозулган. Иниттизи-биле болуп эрткен 85 хуралларга 22 мун кижи киришкен, 400 хире кижи санал берген. Депутаттарга кандидаттарга соңгукчулар чагыгларын берген, ужуражыышкыннар чер болганга бедик көдүрлүүшкүннүг байдалга эрткилээн.

Партия организацияларының удуртулгазы-биле күш-ажылчы коллективтерге болгаш соңгукчуларның чурттан турар черинин аайы-биле политмассалыг ажылдарны чоруткан. Бо ажылды чорударынга 3 мун ажыг депутаттар, 7260 агитаторлар, 3300 политинформаторлар киришкен.

Ол хуралга Тыва транспорт эргелелиниң начальниги В. А. Парунин, Кызылдың авиабудүрүлгезиниң командири А. В. Марцеха, харылаанның будүрүлге-техниктиг эргелелиниң начальниги А. К. Иргит олар дыңнадыглар кылганнар.

Соңгулдага уткуштур республикада политмассалыг болгаш организас-техниктиг улуг ажылдар кылдынган дээрзин Президиум демдеглээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму соңгулда хүнүнде телефон, телеграф болгаш радио харылзаанның доктаамал ажылдаарын хандырарын, ырак черлерден соңгулда документилерин чогуур үезинде эккээрин болгаш чоннуң хандырылгазын эжиждерин хамаарышкан министерстволарга болгаш ведомстволарга дааскан.

ШТАБ ТУРГУСТУНГАН

Республикага коммунистиг субботник эрттирер дугайында айтырыгны СЭКП обкомунуң бюрозунга чугаалажып көргеп.

В. И. Ленинниң торуттүнгеп хүнүнден бээр 109 чыл болур хүнүн таварыштыр бүгү чуртка коммунистиг субботникти эрттирер деп москвачыларның эгелекчи саналын Тываның ажылчы чоннары күш-ажылчы коллективтериниң хуралдарынга болгаш митингилериниге чүүлдүгүнүн, деткип турар.

«Тыва кобальт» комбинаттың, пассажирлер АТБ-зиниң, «Кызыл тудуг» эргелелиниң, «Сукпак» совхозтуң болгаш ооң-даа өске будүрүлге коллективтериниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының хуралдарынга москвачыларның эгелекчи саналын деткип, ленинчи субботник хүнүнде эң будүрүкчүлүг ажылдаар деп хүлээлгени ап турар.

Москвачыларның болгаш бистиң республикавыстың улуг ажыл-агыйының мурнакчы коллективтериниң ол саналын деткивишаан, В. И. Ленинниң торуттүнгениниң бээр 109 чыл болур хүнүн таварыштыр коммунистиг субботникти бүгү республикага эрттирериң СЭКП обкомунуң бюрозу чарлаан.

Субботник хүнүнде кылыр ажылдың иниити хемчээлин, хевирлерин баш удур толдарадып, ажылдан кылырын СЭКП Кызыл хооркомунга болгаш райкомнарынга, парткомнарга, хоорайкүүскомнарга, облпрофчөвүлелге, ВЛКСМ обкомунга болгаш тус-тус ажыл-агый удуртукчуларынга бюродан дааскан.

Субботникке белеткел ажылдарын удуртуру база ону эрттирери-биле облпрофчөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу баштадыр республика штавын тургускан.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ БУЗУЛБАС ЭВИ

Кандидат-биле ужуражыышкын

Дүүн Кызылга ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Тываның № 392 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга деңнитиргеп СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партияның Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин Тываның кызыгааржыларының төлөдекчилери-биле ужуражкан.

Ужуражылга хуралын офицер В. А. Ануфриев ажыткан, кандидаттың намдарын болгаш ажыл-чорудулгазын дайынчыларга таныштырган.

Ол хуралга санал берген кызыгааржылар Н. Лучко, М. Гончаров, Б. Чамыян болгаш ооң-даа өскелер Коммунистиг партияның, Совет тазактың боттандырын турары иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип, Торсун чурттуң ылыктыг кызыгаарын карак-огу дег камгалап турарын база совет кижилериниң тайбың күш-ажылын бүзүрелдин-биле камгалаар дээш боттарының политиктиг база дайынчы белеткелин доктаамал бедидин турарын чугаалааннар.

Депутаттың кандидады Г. Ч. Ширшин Тываның ажылчы чоннарының беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымаккай ажылдан турарын, республиканың экономиказының болгаш культуразының эрткен соңгулдалардан боор кайгамчык бурулгаар хөгжүнүнің дугайын дайынчыларга тодаргай чугаалап берген.

Г. Ч. Ширшин СЭКП-ниң болгаш Совет күрүпениң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказының шынныын болгаш амыдыралчылын демдеглевишаан, делегей байдалының айтырыгларынга делгереңгейн-биле доктааган. Бүгү делегейге тайбың, демократия, социал деңнилге дээш демиселдиң бирги одуруунда бистиң социалистиг Алд-чуртувус чоруп орар.

Кыдат удуртукчуларының кижи торелгетениң мурнунга кемниг улуг үүлгедигни кылып, социалистиг чурт Вьетнамче араатаныг өзү-биле халдаашын, дерзин чорукту кылып турарын Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, буруу шаан, кыдат эгелекчилериниң Вьетнамдан үнүп чоруурун шыңгыы негеп турар.

Социалистиг Төрөөн чурттуң хамаарышпас чоруун болгаш Улуг Октябрьның чаалап алышкынарын быжыы-биле камгалаар дээш даймычы белеткелди күштелдирерин, политиктиг серемчилелди бедидерин Г. Ч. Ширшин түнелинде чугаалаан.

«Нарын» совхозтуң сүт-бараан фермазының саанчылары болгаш инек кадарчылары. Мурнунда—мурнакчы саанчылар Чит Сокал биле Сан-Хөө Хандымаа.

Эрзин районнуң «Нарын» совхозу экономиказы быжыккан, орулгалыг ажылдап турар ажыл-агыйларның бирээзи. Ооң ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын будүрерин база күрүнеге садарын көвүдедирин дээш, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришкеш, тинлекчи болуп, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаткан.

Эрткен соңгулдадан бээр бо соңгулдага чедир «Нарын» совхозка экономика-даа, социал хөгжүлде-даа талазы-биле улуг базымнар кылдынган. Нарынчыларның ажыл-херээниң дугайын чугаалап турар, «Соңгулдадан соңгулда чедир» деп рубриканың материалдарын 2, 4 арыннарда берген.

«Салют-6»—«Союз-32»: станцияны ажылдадырынга белеткеп эгелээн

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨШ. (СЭТА). Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин «Салют-6» станцияны ажылдадырынга белеткээрин уламчылаан.

Февраль 28-тен эгелээн, орбитаның «Салют-6»—«Союз-32» артем-шинчилел комплекизиниң экипажынга ажылдың доктаамал чурумун тургускан. Орбитага ажыл хуну Москванысы-биле 8 шакта эгелээн 23 шакка чедер.

Февраль 28-те оттун келгеш-ле, тускай деңнериң — массметриң дузазы-биле маага-боттуң деңзизин хемчээн көргеп. Ол шинчилелли ужудуушкун үезинде космонавтыларның деңзилиниң өскерлгенин өөренип көөр соруулга-биле чоруткан.

Ооң соонда хүнүң программалын ёзугаар экипаж станцияның иштики системаларын база аппаратуразын, чижээлөөрге, изиг-соокту таарыштыр тургузар, сугну арыглаар, станция иштин серидедир болгаш оске-даа системаларны ажылдадыр талазы-биле операцияларны күүседирин уламчылаан.

Февраль 27-де станцияның иштинге деңзи чок байдалда чамдык үүштериниң өзерин өөренири-биле биологтуг шеледелерин эгелээн. Ол үүштерни орбитага «Союз-32» корабль чедирип келгеп.

Телеметриктиг информацияны болгаш экипажтың илеткелдери ёзугаар алырга, «Салют-6»—«Союз-32» комплекстиг иштики системалары болур-чогууру-биле ажылдан турар.

Владимир Ляховтун болгаш Валерий Рюминниң кадышылы эки.

«СОВЕТ ЭРТЕМНИҢ ХҮНҮ» ДЕП ЧЫЛ БҮРҮНҮҢ БАЙЫРЛАЛЫН ТУРГУЗАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президумунуң доктаалыры болза:

«Совет эртемниң хүнү» деп байырлалды тургузар.

«Совет эртемниң хүнү» чыл бүрүзүнде апрельдиң үшкү воскресеньезинде байырлаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары. М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1979 чылдың февраль 28.

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

М. А. Суслов-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

Киров соңгулда округунун соңгукчуларының ол округтан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилел Советиниң депутадынга кандидат — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Михаил Андреевич Суслов-биле ужуражыышкыны февраль 28-те Ленинградка болган.

Хуралдың президиумунда СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, партия болгаш хөй-ниити организацияларының төлөлекчилери, ат-сураглыг бүдүрүлгечилер, эртемнин болгаш культураның ажылдакчылары.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — «Кировский завод» бүдүрүлге каттыжыышкынының слесарь-эштекчилер бригадири И. В. Захаров. М. А. Сусловтуң амыдыралчы оруунуң дугайын чугаалаан, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкыннарын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче округтуң соңгукчуларын кыйгырган.

Ленинград хоорайның болгаш областың ажыл-ишчилери төрөөн Коммунистиг партияның иштики болгаш дашты-кы мерген угаанныг политиказын изин-биле чаңгыс эп-сеткилдиг түүлдүгүнүп турарын ужуражыышкынга түве чугаалаанар онзалан демдеглээн. Бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, ленинградчылар ССРЭ-ниң бүгү соңгукчуларынга, хамаатыларынга СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыынга харыы кылдыр планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштыг улам калбак нептерткеннер.

Хуралдың киржикчилеринге чылыы-биле үткүттүрген М. А. Суслов түве чугаалаан, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр ону дешиткени дээш Киров округтуң соңгукчуларынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин ол илергейлээн.

Амгы соңгулдаларның онзагай түүлү чүл дээрге, сайзыраңгай социализм ниитилелиниң Конституциязы — ССРЭ-ниң чаа Конституциязы күштүг болуп киргениниң байдалдарында ооң эртин турары болур—деп, М. А. Суслов онзалап демдеглээн. Соңгулдага белеткелдиг болгаш ооң чоруп турарының үеезинде ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейи онза калбак илергейлеттинип, Совет күрүнениң болгаш ниитилел тургузуунуң демократтыг принциптери бүгү талалыг илерээр.

1974 чылдың чайынында ССРЭ-ниң Дээди Советинге болган соңгулда үеезинде партияның кедүрген соңгулда программазының күүселдезиниң түңнелдеринге М. А. Суслов доктаалаан. Чурт бодунуң экономиказын чаа бедикче кедүрген, тоску беш чылды болгаш онгу беш чылдың үш чылын чедиишкиниг доскан. Бүдүрүлге күчүзү дыка улгаткан: 1974—1978 чылдарда ажылдалга киргген кол бүдүрүлге фондулары 1968 чылдың эзезинге чедир оларның турганы хире болган.

Бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазының чугула онзагай түүлү чурттуң чөөн талазында одаар түүл-энергетиканың херек кырында чаа баазазын тургусканы ол болур. Ол—улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазы-биле тургустунган эң-не кол айтырыгларының бирээзи-дир.

Эртем талазы-биле баш удур хандыр көрүүшкүнге үндезилээш, партия 60 чылдарның ортан үеезинде-ле шашкын хөгжүлделиг улус ажыл-агыйы чурттуң моон мурнунда шиңгээттинген ол-ла энергетика курлавырларынга чоокку үеде-ле баззалаттынып шыдавас апаар деп түңнелди кылган.

Ынчангаш чурттуң чөөн талакы районнарының, хамыктың мурнунда Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чиг-эт, ылаңгыя одаар түүл-энергетика курлавырларын күженнишкиниг болгаш улуг хемчээлдерге шиңгээдип алыр деп шинтпирлиг угланыышкын алдынган. Ол районнарны шиңгээдип алыры капитал салыышкыннарны тодаргай эде хуваарын, материалдыг болгаш күш-ажылчы дыка улуг чарыгдалдарны, ажок улуг бергелерни ажыл эрттирин негээн. Ынчалза-даа партияның угланыышкынының мергевин болгаш өттүр көрүштүүн амыдырал бүрүн бадыткаан: ам Уралдан Чөөн үүкче совет улустуң эрес-шудургу ажыл-ижи-биле бүгү улус ажыл-агыйының быжыг одаар түүл-энергетика баазазы тургустунган.

Социалистиг экономиканың чедишкиннеринге даянган, партия совет кижилериң материалдыг чаагай байдалын болгаш культура деңнелин бедидериниң төлевилеттинген планнарын чайгылыш чок боттандырын турар. Чоннуң акша орулгаларын өстүрериниң талазы-биле сөөлгү беш чылдың онаалдалары бүрүн күүсеттинген. Ол бүгү чылдарда хереглелдиг ниитилел фондуларындан төлелгелер болгаш чиигелделер доктаамал өзүп улам чылаан.

Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң айтырыгларына доктаагаш, М. А. Суслов партияның аграр политиказын боттандырын турарының түңнелинде эвээш эвес чедишкиннер чедип алдынган—тараның дүжүткүрү болгаш ниити чылдалары өскен деп демдеглээн.

Хөй түүлдер кылдынган. Ынчанмыже четпестерни-даа, шиитпирлеттинмээн айтырыларны-даа база партия көрүп турар. Малдың баш саны болгаш мал ажылының продуктуларын, ылаңгыя эштың бүдүрери ам-даа ооҗум көвүдеп, тарымал тоорукту, лённу бүдүрери ооҗум өзүп турар. Сөөлгү беш чылда биске каңдаашкыныг ийи чыл болганы аңаа дыка улуг хемчээлдиг салдарын чедирген, ылаңгыя 1975 чыл кедергей-шиирин болган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлериндe болган од Пленумга эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде бистиң көдээ ажылагыймызы бүгү талалыг хөгжүдүриниң тодаргай перспективалары болгаш хемчеглери төлевилеттинген. Көдээ ажыл-агыйны көдүрери —бүгү чоннуң херээ, ниити сагыш салыышкын-дыр дээрзин онзалап демдеглээн.

Тараа бүдүрерин көвүдедири-биле чергелештир, мал ажылының продуктуларын, ылаңгыя эштың бүдүрерин көвүдедирин чедип алырын ам көдээ ажыл-агыйның соңгаарладын болбас эң кол сорулгазы кылдыр партия санап турар. Мурнундагы беш чылдынга деңнээрге эштың чылда ортумаа-биле бүдүрери сөөлгү беш чылда 1 миллион 735 муң тонна көвүдээн-даа болза, хереглелдиг өзүлдезиндеп ол ам-даа хожудан турар.

Чурттакчы чоннуң структуразы боттуу-биле өскерилгенин хамыктың мурнунда барымдаалап көөр херек. 60 чылдарның эзезинге чедир көдээге чурттуң хамаатыларының хөй нуруузу чурттап турган. Оон бээр чурттакчы чоннуң хоорайларже көжүп кирери дыка көвүдээн. Ынчангаш 1978 чылда хоорайлар чурттакчылары көдээ чурттакчылардан 67 миллион кижи хөй болган. Бүгү чоннуң акша орулгаларының ниити өзүлдезин аъш-чемниң эң хоолулуг продуктуларынга, ылаңгыя эът продуктуларга негелдени дыка өедиткен деп түүвени база барымдаалан көөр херек.

Мал ажылын хөгжүдер болгаш ооң продуктуларын саларын көвүдедир дээш партия биле чазак эргежок чугула хемчеглерни ап турар. Мал ажылының улуг комплекстерин тударынга, малга быжыг чем-суурну тургузарынга, комбикормнар болгаш мал ажылын механизастаарының чепсектерин бүдүрер талазы-биле заводтарны, малдың продуктуларын сайзырады ажылдаар болгаш кадагалаар бүдүрүлгелерни тударынга күрүнеңиң акша-хөреңгилерин берип турар.

Оон ыңай М. А. Суслов амгы үениң делегей байдалын тодаргай чугаалаан. СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң даштыкы политиктиг угланыышкынының, тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисел талазы-биле ол съездилериниң көдүрген программазының дээштиин, боттуун болгаш тодаргай бүдүштүүн үе бадыткаан деп, ол чугаалаан. Совет Эвилелиниң делегейде туруштары улам быжыккан, бистиң чуртувустың ат-алдары улам өскен. Удурланышкак ниитилел системаларында бактааган күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принциви делегей харылзааларының хөгжүдезинде улам улуу-биле бадыткаттынып турар. Тайбыңның программазын амыдыралга чүмү-биле, бүгү хемчээлге боттандырар дээш бистиң партиявыс моон соңгаар-даа бүгү күжүн салыр апаар.

Совет демократия—ол тургузуушкуннуң демократизазы-дыр деп, М. А. Суслов түңнелинде чугаалаан. Чаа ниитилелди—социализмни ажылчы чоннар боттары тургузар, ынчангаш долу эргелиг ээлер болуп турары-биле ол ниитилелди олар боттары башкарын турар. Алызындан бүгү улустуу болу берген болгаш амгы үениң бандалдарында демократияның эң дээди хевири болуп турар социалистиг демократияны боттандырарын бүгү совет система хандырып турар.

Социалистиг демократияның кол нептередикчизи, бистиң ниитилеливистиң бүгү политиктиг системазының өзээ, ооң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү—күш-ажыл кижилериниң чаагай чоруу болгаш аас-кежин дээш ажылдаан турар Коммунистиг партия-дыр. Совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү кылдыр амыдыралдың бодунуң аңаа тодаралыг берген ролюн партия хажык чокка күүседип турар. Ажылчы чоннарның чаагай чоруу дээш, Совет Социалистиг Төрөөн чурттуң экономиктиг күчүзүн, камгаланыр аргазын быжыглаар болгаш ооң бүгү талалыг чечектелиишкини дээш чайгылыш чок демиселди партия чорудуп келген болгаш чорудуп-лаа турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге улусчу депутаттарны соңгуурунга бүгү хамаатыларның идепкейлиг кижилгези база коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогунуң кандидаттары дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаары чон партияга бүрүн бүзүреп турарын, ооң иштики база даштыкы политиказынга бүрүн каттыжып, ону деткип турарын база дагыы көргүзер. Чоннуң бүзүрелинге партия чоргаарланын турар болгаш ону болунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга моон ыңай-даа бадыткап, шынзыктырар дээш бүгү түүлдерни кылыр деп, М. А. Суслов чугаалаан.

(СЭТА).

Нарынның чаартынган черинде

СОҢГУЛДАДАН СОҢГУЛДА ЧЕДИР

Совхозтуң кижилери болгаш ажыл-ижи

ХЕРИИ БАЗЫМНАР

Нарын. Хая-дашкыг, кадыр-каштал сыннар аразындан өөп-хыйып чораш, орук үндүрүп, чара чүткүп баткаш, делгем, шөлээн ховулар таварты агып кирген хемниң адын Нарын дээр. Ол-ла хемниң унунга тургустунган коллективтиг ажыл-агыйны база «Нарын» деп адаан. Ол болза, үктүг-ызыгуурлуг малчыннар чурту. Ында эрес, омак, ажыл-ишке ынакшылдыг кижилер чурттап, ажылдап турар. 1951 чылда шыдал-быразы шоолуг эвес үш МЧАЭ каттышкаш, чаңгыс улуг колхоз болу берген. Оон эгелээш-ле ол бүрүн чернин шинчи-байдалы танытынмас кылдыр чаартынып келген. Ам «Нарын» совхоз хөй адырлыг, быжыг экономикалыг, улуг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгези. Нарынчылар боттарының эрес-шудургу күш-ажылы-биле төрээн черин чаартып, чечектелип турар чаа амыдыралды тургускан. Ылаңгыя сөөлгү эрткен соңгулдадан бээр Нарынның черинге улуг чаартылгалар болгулаан. Колхоз совхозче шилчээн болгаш бодунуң экономиктиг хөгжүлдезинге херии базымнарны кылгылаан. Ону бадыткаары-биле чамдык сан-чурагайларны киирип көрээли.

1974 чылда совхозтуң кол фондузу 2087 муң рубль турган болза, ам 2873 муң рубль четкен. Колхоз 1977 чылда совхоз апарган. Оон бээр эрткен бүдүн чартык чыл дургузунда ажыл-агыйның экономиказы кедүрүлген. Ооң күчү-шыдалы улгаткан. Совхозта 42 автомашина, 24 трактор, 5 комбайн санаттынып турар. Өске көдээ ажыл-агый машиналары 83 муң рубль түннүг.

Соңгулдадан соңгулдага чедир эрткен чылдарда совхоз орулгалыг болуп келген. Чижээ, 1974 чылда 717 муң рубльдиң орулгазын, а онгу беш чылдың үшкү чылынын түңнели-биле 879 муң рубль орулганы алган. Ол-ла чылларда совхозка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 8,5 хуу өскен. Чаңгыс ажылчынга онаштыр электри энергиязы-биле хандыртынганы 9,6 хуу улгаткан.

КОЛ АДЫР

Совхоз колдуунда-ла хой ажылдыг. Экономиказының кол угланыышкыны ол. Ажыл-агый арыг орулганы чүгле хойдан ап турар. Ынчангаш ол адырны хөгжүдеринге совхоз улуг түннүг хөреңгини үндүрүп келген. Чижээ, эрткен чылын бир баш хойга онаштыр 22 рубльди чарыгдаан. А херек кырында ол чарыгдал ажыр эгиттинип турар. 1978 чылда хой ажылындан совхоз 87 муң рубльдиң арыг орулгазын алган. Азы ол адырны хөгжүдеринге үндүрген бир рубль бүрүзүнден-не барык бүдүн чартык рубль хире орулганы ап турар.

1974 чылда совхозка 22167 баш хой санаттынып турган болза, ам 29 муң ашкан. Бо беш чылдың төнчүзүнде хойнуң баш саны 32 муң ажар. Сөөлгү үш чылдарның түңнелдеринден алырга, хой ажылындан алыр орулга совхозка 1976 чылда 200 муң, ооң дараазында чылын 149 муң рубль болган. Онгу беш чылдың баштайгызында төрүүр 100 хойга онаштыр совхозка ниитизи-биле 98, йиниги чылда—92, а 1978 чылда—94 хураганны менди доруктуруп алган. Эрткен үш чылда күрүнеге садар дүк планы 152,5 тонна турган, а херек кырында күүсеткени 155,6 тонна болган. Центнер дүктүң бот-үнези 1976 чылда 334, 1977 чылда—115 рубль, а центнер хой эдиниң бот-үнези ол-ла дараалашкаа-биле 129 болгаш 115 рубль болган.

—Бистин совхозтуң кол угланыышкыны—мал ажылы болур—деп, совхозтуң директору, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутадынга кандидат Мижит Кыргысович Дүгер чугаалады.—Ынчангаш малчыннарның, ылаңгыя хойжуларның амыдырал-чуртталгазын экижидери совхозтуң мурнунда салдынып турар эң чугула айтырыгларның бирээзи. Совхозче шилчээнивистен бээр үр эвес үе—бүдүн чартык чыл эрткен. Ол аразында безин дыка хой түүлдер кыдынган. Чаа кажаа-хораа, малчыннар чурттаар бажың-балгат хой туттунган, Ынчалзажок кылыр түүлдер, шиитпирлээр айтырыглар ам-даа эндерик. Эң-не дүрген шиитпирлээр ужурлуг айтырыг—малчыннар чурттаар бажыннар тудары. Чеден ажыг малчын өрегелерниң иштинден 20 хирези бажыңнарда чурттап турар, а 50-и өглерде хевээр. Чаңгыс-даа кыштагда электри чырыы кииртинмээн. Түгле үш хойжу бригада төпторинге чедир электри шугуму шөйдүнген.

Ажыл-агыйда ат-сураглыг мурнакчы хойжулар хөй. Чооду Бар-оол, Ендан Сенди, Яндан Серен, Борис Бандан болгаш өске-даа хойжулар чыл бүрүзүнде-ле төрүүр чүс хойга онаштыр 100-тен өрү хураганны менди доруктуруп турар. Оларның ак сеткилдиг, карак кызыл күш-ажылының ачызында совхозтуң хоюнуң баш саны чыл келген тудум улам өзүп, арбын орулганы берип турар.

Хойнуң уксаазын экижидер ажылды совхозтуң специалистери база чорудуп турар. Чинге-нарын дүктүг хойну өстүрер угланыышкынны шилип алган. Нарын дүктүг кошкарларның үрезиби-биле ук черниң хоюн тарын боозадырын эрткен чылын-на өгелээн.

КАДРЛАР БЕЛЕТКЕЛИ

Хой ажылынга ажылдаар малчын кадрларны белеткээр талазы-биле бо совхозтуң эгелээшкини кончуг солун. Балгазында көдээ профессионал-техниктиг училищени салбырын эрткен чылдың төнчүзүнде совхозтуң төвүнге ажыткан. Ону Балгазын училищези өөредилге пособиези-биле болгаш өөредилге программазы-биле хандырган. Башкылаашкынны совхозтуң специалистери боттары чорудуп турар. Ол тос ай хуусаалыг курсту бо чылын 33 аныяк оолдар, кыстар доозуп үнер болгаш ийиги класстың хойжу-мастери деп атты алгаш, хойжу бригадаларга барып малчыннап ажылдаар. Мал ажылынга аныяктарны хаара тударын талазы-биле чугула социал айтырыгны совхозта шак ынчаар шиитпирлеп турар. Малчыннап ажылдаар кижилериң баазазы тургустунган. Дараазында чылын ол салбырны улам калбартыр болгаш аңаа чүгле совхозтуң бодунуң эвес, а районнуң өске-даа ажыл-агыйларының аныяктарын хойжу кылдыр белеткеп өөредирин планнап турар.

Совхозта аныяктарның тускай хойжу бригадазы ажылдап турар. Оон удуртукчузу коммунист Кунгаа Бадза. Аныяктар бригадазының төвүн чаагайыткан. Ында чуртталга бажыңы, чунар-бажың, кызыл-булун, мал эмнээр пункт, хереселдер шыгжаар склад бар. Олче сайгылгаанны киирген. Бригаданың кежигүннери ай санында төвүнге чылын, ажыл-ижин чугаалажып турар. Аныяк хойжуларда дагдыныкчыларны база быжыглаан.

ЧЕМ БААЗАЗЫНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

Совхоз мал ажылы-биле чергелештир, чер ажылын чорудуп турар. Тараа культураларының шөлү 1275 гектар, а мал чеми культураларны 1500 гектар хире черге тарын турар. Сугтаттыг черлер чок болган ужурунда, дужут дыка куду. Чер ажылы колдуунда-ла мал чеминиң баазазын тургузарынче угланган.

Механизатор кадрлар-биле хандыртынарының айтырыын совхозта бүрүү-биле шиитпирлээн. Совхозта оларның саны 71 кижи болуп турар. Азы бир тракторга-ла 3 кижи онаажып турар. Ажыл-агыйның техника-биле хандыртынганы багай эвес,

Совхозтуң кол агроному Базыр Лопсанович Сан-Хөө мынчаар чугаалап турар:

— Малга быжыг чем баазазын тургузары-биле мал чеми культураларны колдады тарын турар бис. Бөдүүн чемнерни үш муң ажыг тоннаны белеткеп алырга, кызын ниитиниң малын чемгереринге четчип турар. Ону колдуунда-ла көк-сула тарыры-биле чедип ап турар бис. Ам бисте ажыглап болур шөл 4200 гектар хире. Оон үш муң гектарны аңдаргаш, мунун куруктуруп ап, өске артканынга ынзы-бүрү культураларны чаштырып турар.

Перспективазында бүгү тарылга шөлүн 6000 гектар чедирерин планнап турар. Шөлдү калбартып тургаш, мал чеми культураларның дужуттүүн гектардан 18—20 центнер чедирер болза, ажыл-агый чылдың-на 4000 тонна бөдүүн чемнерни белеткеп ап болур аргалыг. Совхозтуң механизаторлары чогум-на ындыг сорулганы салып алган ажылдап турар.

Тараа шөлдери элезиннелчек хөрүүнүг болгаш хат ап турар. Ону болдурбазының хемчеглерин ап эгелээн. 1976 чылдан бээр шөлдерни дилиндектей тарыыр системаже шилчээн. 2000 ажыг гектарны дилиндектей тарыы турар. Черниң довураан аңдара кагдырбайн болбазырадыр техниканы 1977 чылда ажыглап эгелээн. КП-2,2 дээр культиваторларны, БИГ-3 дээр илиирлерни саткылап алган. Ынчалзажок олар ам-даа эвээш. 1976 чылдан бээр 1800 га черни довураан аңдара кагдырбас техника-биле болбазыратқан. Ол болбаазын техниканы ажыглаарынче 1980 чылга чедир бүрүн шилчээн турар. Чер ажылының культуразын бедидерин болгаш үнүш-дужуткур чорукту элбедирин ындыг ынзы чедип алган деп турар. Бо талазы-биле ап чоруткан баштайгы базымнар боттуг үре-түннелди берип эгелээн.

СОЦИАЛ ЧААРТЫЛГАЛАР

Тудуг, суурну хөгжүдеринче нарынчылар улуг кичээнгейни салып турар. Ону мындыг саннардан көрүп болур. Бир эвес эрткен соңгулда чылы—1974 чылда капитал салыышкынга 247 муң рубль үндүрген болза, 1978 чылда 287 муң рубльди чарыгдаан. Колхоз совхоз апарган соонда капитал салыышкынның немелде өзүлдези 41 муң ажыг рубль болган. Беш чыл дургузунда дыка хой бүдүрүге объектилерин, чуртталга бажыңнарын туткулаан. 1974 чылда колхозтуң күрүнеге төлээр өрези 81 муң рубль турган болза, ам 14 муңга чедир кызырылган.

Социал амыдыралга улуг чаартылгалар болгулаан. Ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазы чыл келген тудум улам-на экижип турар. Нарын суурда алды кижи хуузунда автомашиналыг, мотоциклдиг кижилер 40 ажыг. Барык-ла бажың бүрүзүнде хөп чуур машина, соодукчу, радиоприёмник бар. Суурда улуг энергияны киирген. Ол чорук амыдырал приборларын бажың бүрүзүнге ажыглаарының аргазын берген.

Бир эвес колхоз турган 1974 чылда бир ажылчынның айда өртүмак шалыңы 70 рубль турган болза, совхозче шилчээн соонда 130 рубль апарган, азы барык-ла ийи катап өскен.

КИЖИЗИДИКЧИ, ОРГАНИЗАКЧЫ КҮШ

Совхозтуң партия организациязында 59 коммунистер бар, ол дээрге улуг күш. Партком бүгү ажылды 4 эге организациялар дамчыштыр чорудуп турар. Ажылды чорударының бир эптит аргазы агитквартиралар апарган, ам оларның саны 6. Агитквартираларга хуралдар ай санында ылап-ла эртер. Аңаа ажыл-агый, кижизидилге, корум-чурум айтырыгларын чугаалажып турар. Хойжу бригадаларга, сүт-бараан ферма-зынга база-ла ындыг чурумну доктаатқан. Ажылчы чоннар хуралдары кижизидилге, ажыл-агый айтырыгларын шиитпирлээрге чугула черни эзлеп турар. Чамдык албан, хой-ниити организацияларының чон мурнунга отчёттарын практикалап турары эки түңнелди берип турар. Бо чылын садыгжылар, клуб көвүдели, харылзаа, эш хуу суду отчёттарын берген. Понедельник санында суурда албан организация черлериниң планёрказын эрттиргеш, аңаа эрткен неделяда байдалды, келир неделяда кылыр ажылдарны дугуржун ап турар. Профилактика комиссиязы, эш хуу суду, улусчу дружина доктаамал ажылдап келген. Берге кижизидилгелиг аныяктарны учётка алгаш, олар-биле ажыл чоруткан-ының түңнелинде эттине бээрге, учёттан үндүрүп турар. Аныяктарның дагдыныкчылары болуп 22 кижи ажылдап турар. Совхоз ажылчынарының дыштанылгазынче партком, көдээ Совет, ажылчын комитеди улуг кичээнгейни угландырып турар. Суббота, улуг-хүннерде кудумчулар, агитквартиралар аразында халкка, волейболга, шашкиге, тыва оюннарга маргылдаалар болуп турар. Агитквартира концерттери график ёзугаар үргүлчү болур. Бистер чоруп турувуста, Чаа-Суур кудумчунуң концерти болуп эртү. Хана солуннар, «Комсомолчу прожектор», «Крокодил» үргүлчү үнүп, аңаа бар четпестерни шүгүмчүлеп турар.

Совхозта партком секретарының оралакчызы Базыр Лопсанович Сан-Хөө бо бүгүнү чугаалап тура, идей-политиктиг ажылдың, күш-ажылчы болгаш мөзу-шынар кижизидилгезиниң аразында сырый харылзаалыын, оларның экономиктиг өзүлдеге салдарын, а экономиканың кижизидилге ажылы-биле харылзаазын онзалап демдегледи.

Соңгулдадан соңгулда чедир Кызыл туктуг «Нарын» совхозтуң экономика, социал, культура талазы-биле өзүлдези улуг.

ЧУРУКТА: хойжулар (солагай талазындан) Хумбун Шимитсив, Хумбун Аракчаа болгаш Ендак Серен оларның кыштаглаашкын дугайын солундан помчуп орары.

САННАР, ФАКТЫЛАР

● 1974 чылда турганынга деңнээргe, ажыл-агыйның кол бүдүрүлге фондузу 786 муң рубльге көвүдээн.

● Тудугга капитал салыышкыны беш чыл дургузунда 40 муң рубльге өскен.

● 1978 чылда совхозтуң бүгү адырлардан алган орулгазы 955 муң рубль болган. Азы 1974 чылда турганындан 154 муң рубль хөй.

● Беш чылдың дургузунда бүгү чүзүн малдың саны 32.266 баш четкен, азы 7.477 башка немей өскен.

● Совхоз эртиен чылын төрүүр 100 малга онаштыр 94 хураган, 78 кулун, 66 бызаа алган.

● Ол-ла чылдарда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 8,5 хуу, бир ажылчынның энергия-биле хандыртынганы 9,6 хуу өскен.

«РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээн доктаадып турган дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң доктаадыры болза:

1. РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты алган кижилерге тыпсыры-биле «РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчылы» деп хөрек демдээн доктаадып турган.

2. «РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээнин тайылбыр бижиин бадылаар.

3. РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1977 чылдың март 18-те Чарлыы-биле бадылаан (РСФСР-ниң Дээди Советиниң ведомозу, 1977 чыл, № 12, арын 253) РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг ат дугайында дүрүмүнүң 4-кү чүүлүү моон адаанда ыштаан эдер:

«РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлүг атты алган кижилерге РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бижиин болгаш доктааттынган хевирлиг «РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээн тыпсыр.

«РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээн хөректиң оң талазынга кадаар.

РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты бо Чарлыкты парлаарының мурнунда алган кижилерге «РСФСР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээн база тыпсырын доктаадыр.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

МОСКВА. 1979 чылдың февраль 28.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ ДЭЭШ ТУРГУЗУУШ КУННУҢ ПЛАННАРЫ

(Төнчүү. Эгеин 1-ги арында).

жилиндеи болгаш дуржулганындан, оларның ажыл-херекти харыысалгалыг көрүнден хамааржыр апаар. Кодээниң амыдыралының материалдыг болгаш культура-амыдырал байдалын өскүжидерин, хоорайның амыдыралының байдалы-биле оларның чоокшулажырын, кодээниң ажылкышчилериниң мергежилиниң болгаш культуразының бедиирин партия бодунуң аграр политиказының эң чугула утланыышкыны кылдыр көрүп турар.

Улустуң чаагай чоруун бедидериниче чорудуп турар курлавырларны чыл келген тудум Совет күрүне улгаттырып турар. Хөй бараанларны, чижээлээрге, идикти, постерни болгаш хепти бүдүрер талазы-биле бистин үлетпүрүүс сан талазы-биле бедик көргүүүлерни чедип алган. Ол оруктан бис моон соңгаар-даа чоруур, чиик үлетпүрү дүргеи хөгжүдеринче партияның утланыышкынын амыдыралга кызымаа-биле боттандырып чорудар, хереглеп бараанларын бүдүрүп үндүрерин бүгү хемчегдер-биле калбартыр бис. Оон-биле кады амгы үеде опза кичээнгейни бараанларның шынарын бедидеринче болгаш ассортиментизин калбартырынче, оларны шеверлээринче болгаш даштыкы хевирин экижидериче үндүрер херек.

Совет улустуң чаагай чоруун бедидериниң өске-даа айтырыглары партияның болгаш күрүнеиің кичээнгейниң төвүнге чайгылыш чокка турар.

Делегей байдалдарының айтырыгларынга, партияның XXIV болгаш XXV съездилериниң Тайбыцның программазын ёзугаар практиктиг чугуула хемчеглерни ажылдап кылырының база боттандырып чорударының айтырыгларынга партия Төп Комитеди, Совет чазак кошкаш дивес кичээнгейни үндүрүп турар деп, оон ынай А. Н. Косыгин чугаалаан.

Совет Эвилели болза күүлүг күрүне, ынчангаш совет улус бистиң камгалалыыстың быжыынга идегеи болур. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин уламчылап турар, даймызырак, агрессчи күштериң бүгү ажыл-чорудулгазының тодаргай-ла идепкейжониниң ужурунда бис Совет Эвилелиниң камгалал күүзүн, бистиң чепсектиг күштеривисти хевээр арттырар болгаш быжыглаар ужурлуг бис.

Чавырлыышкынның удурланыкчыларының бүгү күжениишкиннери турбуже, 70 чылдарда делегей харылзааларынга чедип алдынган эки өскерлиишкиннерни олар чок кылып шыдаваан, ынчангаш делегей аммыдыралында дүшкүүрлүг чоруктуг кошкадырынче утланыышкын кол чүүл боон артарын үргүлчүлеп турар дээрзин бис барымдаалап турар бис.

Оон-биле кады делегейде болуушкуннар хөгжүлдезинде дыка хөй чүүлдер тайбыңга ынакшылдыг күштериң шыңгыы сагышсыралын хайныктырын турар. Тайбыңның болгаш депшилгениң херээнге удур кыдат удуртулга эң-не чүдек-бужар кемниг үүлгедигин кылган. Вьетнам Социалистиг Республикаже халдаашкын—делегейге дээрбедээшкиниң эң дерзин болгаш араатанзыг үүлгедин-дир. Вьетнамга удур кыдат агрессия пекинчи хартаачылар политиказының гегемониснчи алдыс утказын чүдеи-лаа артык сойгалап көргүскен. Коргударының политиказындан дайын чорудулгаларын өскүдүп үндүреринче Пекин шуутла хамаан чокка шилчин болуруп, тайбыңны даймындан аңгылап турар кызыгаар-демдекти ында кандыг-даа харыысалга чокка ажыр база берип болуурун ол политика көргүскен.

Ол—авантюризм политиказы-дыр. Ол политика ханы бодап көрүнче Кыдаттың чүгле кожаларын эвес, харын өскелерни база албадап турар. Ындыг политиканы канчалдыр-даа сула салыштары кедергей айыылдыг, чүге дээрге, ол болза күүзүлээшкинни болгаш албадаашкынны сула салганы, кыдат удуртулганың улустарны дайынче чыгаар дээр оралдажыышкыннарын сула салганы ол болур. Агрессияга агартылгалар туруп шыдавас, ону бүгүде буруу шапкан турар ужурлуг, быжыг ойтур шавыышкынны ол негеп турар. Вьетнам берге байлалга чалсхаан артпас деп, А. Н. Косыгин демдеглээн. ССРЭ-ниң болгаш ВСР-ниң аразында найырал база кады ажылдажылга дугайында кезээ ёзугаар бодунга алган үлээлгелерин бистиң чуруунуз күүседир апаар дээрзин Совет чазактың медеглелинде чугаалаан болгай.

Өске улустарны албадаарының болгаш оларның иштики херектеринче холгаарлаарының кыдат политиказы Кампучияга буурап дүшкен.

Кампучияда болуп турар чаартылгалар эгиш дивес. Ол улусчу республиканың чазаа бүгү чурттар-биле тайбың догунаарының, чаагай кожахелбээ турарының болгаш кады ажылдажылының, социалистиг оруктап баар тайбың, хамаарышпас, демократтыг болгаш нейтралдыг Кампучияны тургузарының политикаазын чорудар апаарын медеглээн. Ынчангаш пекин удуртукчуларның Вьетнамче халдаашкынын Кампучияда байдал-биле канчаш-чоон холбаштырар дээн оралдажыышкынарының меге боон турары шуут илдең. Кыдат агрессияны болгаш Кампучияда байдалды билбейн-даа, билип тура-даа «ден» кыдыр көөр турушту эзлевишаан, делегей ареназынга Пекинге дуза көргүзүп турар кижилер моон чогуур түңнелдерни кылыр ужурлуг.

Тайбың кожа-хелбээ догунаашкынга база чавырлыышкынга удур туржуп турар империалистиг реакцияның кыдат удуртулганың эжелекчи угланыышкынын өнөмчидип турары база илдең. Делегей харылзааларынга база катап «соок дайынның» байдалдары тургустунарын болгаш күрүнелериниң чепсеглениишкинин эндере бүдүрерин эвээжедип, харын ону соксадырындан ойталаан турарын чедип алырын барынын талада болгаш Ыраккы Чөөн чүкте тайбынга удур күштер күзеп турар. Тайбыңга бараан болуп турар Совет Эвилели база социалистиг дем каттыштырылгазының чуртары аңаа удур турушпаан болза, ол күштер боттарының сорулгазын шагда-ла чедип алган турар ийик.

Тайбының болгаш депшилгениң, улустарның хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунун эргежамынга дүүштүр Совет Эвилели чавырлыышкынның болгаш тайбың кожа-хелбээ догунаашкынның талазында турар тайбыңга ынакшылдыг бүгү күрүнелер-биле, бүгү политиктиг күштер-биле кады ажылдажылганы моон соңгаар-даа быжыглаар.

Делегейге кады ажылдажылганы хөгжүдерингe биетиң угланыышкынывыс социалистиг чурттар-биле ботботтарывыстың аравыста харылзааларывыста эң долу илергейлеттинин турар.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң тургустунганының 30 чылын бо чылын бистер демдеглеп турар бис. Амгы үеде ЭДЧ чурттары делегейниң үлетпүр продукциязының үштүң бир хеанин бүдүрүп турар. Сайзырангай капиталистиг чурттарга дөнээрге, сөөлгү үжеп чылдарның дургузунда ЭДЧ чурттарының национал орулгазының өзүлдезиниң темпизи барык 3 катап, үлетпүр продукциязының— 4 катап бедик болган.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сөөлгү үеде хүлээп алган шинтпирлери, хамыктың мурнунда хөй чыл хуусаалыг тускай улуг программаларны ажылдап кылырының болгаш боттандырарының дугайында шинтпирлер ЭДЧ чурттарының интеграция талазы-биле кады ажылдажылгазын бижыглап, энергетика айтырыгларын шинтпирлээрге, техниктиг дешилгениң темпилерин дүргедедири, социалистиг чурттарның улустарының экономиказының болгаш чаагай чоруунун ниити көдүрлүүшкүнү чижектиг чугула амыдыралчы сорулгаларны боттандырарынче ону углап турар.

Дүшкүүрлүг чоруукту чавырылдырары, дээш демиселдиң бүгү-ле эки түңнелдерин бижыглаар болгаш хөгжүдер, улустарга тайбыңны камгалаар болгаш бижыглаар дээш бистиң партия Төп Комитеди болгаш Совет чазак кандыг-даа күзениишкиннерин харамнанмас дээрзин совет кижилер билир болгаш ол талазы-биле бижыг бүүрелдиглер.

Чугаазын төндүрүп тура, А. Н. Косыгиниң демдеглээни болза: бистиң Коммунистиг партиявыс ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга тодаргай болгаш дорт программалыг ужуражын келген. Ол программаны СЭКП Төп Комитединиң соңгукчуларга Кыйгырыында айыткан. Бистиң партияның сөзү ажылхеректери-биле карыштайн турар дээрзин он-он чылдарның дуржулгазы көргүскен. Партия бодунуң мурнунга кандыг-даа нарын сорулгаларны салып келгеш, айыткан үүлүнге чедер дээш. улам-на бижыг тура соруктуун, билдилиин болгаш эрсдилмиин кезээде көргүзүп келген. Оон шинтпирлиг магадыалы болза бодунуң Төп Комитедин, Леонид Ильич Брежнев баштаан Политбюрону долгандыр партияның бузулбас сырыг каттыжыышкыны, партия биле чонның чаңгыс эви, чогаадыкчы марксизм-ленинизме оон шынчызы боон келген.

Амгы соңгулдаларга партия, мооң мурнунда ышкаш, партия кежигүнү эвестер-биле сырыг холбаалыг ужуражын турар, ынчангаш бистиң улузувус партияның политиказы дээш, Совет эргечагырга дээш, өөлүр улуг сорулга болур коммунизмче чедишкиниг бурунгаарлаашкын дээш бадылаар дээрзинге чигзиниг турбас.

(СЭТА).

Соңгулдага уткуштур

ССРЭ-ниң Дээди Советинге болур соңгулдаларга белеткел ажылы адакталган. Соңгулдага чедир санныг хонук арткан.

«Хемчик» совхозтуң төвү Эрги-Барлык суурда агитпунктунуң ажылы эки деп санаттырып турар, Соңгукчуларның даңзызын тургускаш, алфавит ёзугаар чурумчуду чыскаап бижээн. Агитпунктунуң дерилгези эки. Агитаторнуң булуңуи, оларның ажыл планын шевергин кылгаш, көрүштүг кылдыр аскан. Суурдуң схема-чуруун база тургускан.

Чөн ортузунда шупту 65 агитатор тус-тус участокторның аайы-биле ажылдап турар. Олар соңгукчуларга делегей байдалының дугайында беседаларны кылып, республика болгаш район иштинде чаа үүлдерни, ол ышкаш СЭКП ТК-ның июль, ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шинтпирлериниң күүселдезин таныштырып чорup турар. Агитаторлар Отчугаш Хомушку, Моңгүн-оол Монгуш, Бюрбю Монгуш, Урана Хомушку, Даваалаң Алдын-кыс болгаш өскелер-даа эки ажылдап, неделя санында боттарында соңгулда хүнүнге чедир кылыр ажылдарның планын, агитаторнуң болгаш аныяк соңгукчуга таныылбыр булуңун кылган, соңгукчуларның даңзызы белен. Суурдуң схема-картазын база аскан. Амгы үеде соңгукчулар агитпунктуга кээп, боттарының ат, фамилиязын хынап, демдегледип турар. Агитпунктуда дежурныйлаашкын график ёзугаар чорup турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилеллер Советинге соңгулда талазы-биле Тываның № 392 соңгулда округундан депутаттың кандидады СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандилат, Ында соңгулда хүнүнге чедир кылыр ажылдарның планын, агитаторнуң болгаш аныяк соңгукчуга таныылбыр булуңун кылган, соңгукчуларның даңзызы белен. Суурдуң схема-картазын база аскан. Амгы үеде соңгукчулар агитпунктуга кээп, боттарының ат, фамилиязын хынап, демдегледип турар. Агитпунктуда дежурныйлаашкын график ёзугаар чорup турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилеллер Советинге соңгулда талазы-биле Тываның № 392 соңгулда округундан депутаттың кандидады СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандилат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин дээш, Бин-Хемниң № 653 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национаалдар Советинге депутатка кандидат академик Н. А. Пилюгин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национаалдар Советинге соңгулда талазы-биле Красноярскиниң № 16 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттың кандидады ССРЭ-ниң Күрпланымның даргазының бирги оралакчызы Н. И. Рыжков дээш бүрен-хемчилер боттарының бадылаашкынын бээрлер.

С. САРЫГ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиаларының специалистери химия талазы-биле кады кылыр улам ынайгы шинчилелдериниң перспективаларын аңаа чугаалажып көргеннер.

ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң химиктериниң кады ажылдажылгазының эгезин нефтехимия комбинаттарының бүдүрүлге күчүзүн калбартырының программазы салган. ГДР-ниң химия индустриязының улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи «Буна» деп комбинат. Совет Эвилелиниң 35 бүдүрүлгелери-биле болгаш албан чер-лери-биле харылзаны түүп турар. Оларның аразында Воронежте синтетиктиг каучук бүдүрер завод. Москваның пластмасса заводу, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбыры бар.

ГДР-ни чурттакчы чонунун санының-даа талазы-биле, дениссээриниң-даа талазы-биле улуг чурт деп санап болбас, ынчалза-даа Совет Эвилелиниң бүгү талалыг деткимчезиниң болгаш совет нефтини салып турарының ачызында ол чурт нефтехимия үлетпүрүн хөгжүдер талазы-биле делегейниң мурнакчы чурттарыбиле деңнежи берген.

Амгы үеде «Лойна» деп комбинатта ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң специалистериниң кады чогаадып кылганы бедик базымшыныыг полиэтиленни бүдүрер агрегатты эптеп эгелээн. Болдуңуң техника-экономиктиг хемчээлдериниң талазы-биле ол агрегат ийи чурттуң социалистиг интеграциязының болгаш кооперациязының чедишкиннерин чайыннанчаа-биле көргүзүп, даштыкы мындыг хевирниң агрегаттарын ажып турар.

ВКСМ ТК-ның пленуму

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның Коммунистиг Аныяктар Эвилелиниң ТК-ның пленуму аңаа боop эртken. Ону делегейниң аныяктар болгаш студентилер шимчээшкининиң чугула айтырыгларынга тураскааган.

Пленумнуң киржикчилери Социалистиг Вьетнамга удур Кыдаттың агрессиязын шинтпирлин-биле буруу шапкан.

Болдуңуң чуртун кыдат эжелекчилерден камгалап турар вьетнам улустуң демиселиниң-биле эн-сеткил каттыштырылгазын Венгрияның бүгү аныяктарының, ВКСМ-ниң бүгү кежигүннериниң өмүнээзиндеи ВКСМ Төп Комитеди илергейлээн.

АКШ-ТЫН ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ак бажыңга болган парлалга конференциязынга айтырыгларга харыылап турган, АКШ-тың президентизин Дж. Картер Вьетнамче кыдат шериглериниң халдап киргениниге хамаарыштыр чүве чугаалаан. ВСР-ге удур Кыдаттың агрессиязын чүгле «вьетнам кызыгаарны эткени» деп адаан. Ол талазы-биле АКШ болдуңуң «чүүлдүгүнүмээнин» чугаалаан. Оон-биле холбаштыр америк политиктиг хайгааракчылар Вьетнамга удур кыдат агрессиязы АКШ керек кырында бүдүү деткиниринің турушунче киргеи деп демдеглээннер. «Каттышкан Штаттар ол чуртче кыдат халдаашкынны херек кырында деткээннер»— деп, «Уоллстрит джорнел» солуун бижээн. Америк злчин черни март 1-де ажыдарында «харыысалгалыг толээлекчилиг» болурунуң эргежок чугулазын демдеглээш, АКШ-тың сан министри М. Блюментальдың Пекинче амгы үеде аян-чоруунуң дугайын президент «болур болгаш чогуур үеэнде болган» деп үнелеп көргеи. Оон-биле кады АКШ биле Кыдаттың аразында харылзааларда «кандыг-даа дүүшкек эвес чүүлдер чок» деп, ол онзалап демдеглээн.

Чоокну Чөөн чүктүң алаан каш чурттарының удуртукчулары-биле АКШ-тың камгалал министри Г. Браунуң чоокта чаа кылган чугаалажышкыннарынга доктаагаан, АКШ «ол районга шериг базаларын тургузар азы Сауд Аравияга америк шериглерни тургузар» дивейн турар деп, президент бүүреткен. Ынчалза-даа мурнуында Браун боду-даа, АКШ-тың энергетика министри Шлесинджер-даа мырыңай өске чүве чугаалаан турганы билдингир болгай. Чижээлээрге, Шлесинджер ол девискээрге «америк шериглер турар ужурлуг» деп медеглээн болган. Чогум кымга бүүрээр ужурлугул?

«Нефть хандырылгазының болгаш нефть сөөртүр оруктарның талазы-биле» Чоокну Чөөн чүктүң чурттарынга АКШ онза сонуургалды үндүрүп турарын ол чурттар билген турар ужурлуг деп, президент онзалап демдеглээн болгаш АКШ «шынап-да болдуңуң эвилелчилериниң каттышкан харыысалгазын база күчүзүн быжыглаарын күзеп турар» деп чугаалаан. Вашингтон Чоокну Чөөн чүкче шериг болгулденишкинин тургузарынче чүткүп турар деп америк парлалга бижин турар. Ол болгулежишкинге АКШ «сүмеленчиниң болгаш боо-чепсек садыкчызының ролюн ойнаар» деп, «Ю. С. ньюс энд уорлд рипорт» журнал айыткан.

Иран-биле харылзааларга хамаарыштыр чүве чугаалаан, ол чуртта чазак солчулгазын АКШ «эң-не дээреан-биле ажылгаарынче» чүткүп турар болгаш «америк эрге-ажыктарны камгалаары-биле бүүгүле болдунар чүүлдерин» кылыр деп, Дж. Картер чугаалаан.

Президентиге мындыг айтырыгны салган: Иран нефтини Израильге садарын соксаткаиы-биле холбаштыр америк администрация чүнү кылыр деп турарыл? АКШ Израильге бодуңуң, а ол ышкаш өске чурттарның нефтизин бээр дугайын Израильге доп-дораан дыңнаткан мен деп, Дж. Картер харыылаан.

Парлалга конференциязының үеэнде президент Кемп-Дэвидте чугаалажышкыннарже улуг кичээнгейни угландырган, «делегейниң өске кандыг-даа айтырыгларындан артыкка» ол айтырыгны сонуурган турар мен деп, ол медеглээн. АКШ-тың бүгү күжениишкиннери турбуже египет-израиль дугуржулганы доозар дээн оралдажыышкыннар чедимче чок болган, ынчалза-даа араб хөй чурттарның хүлээн көрбейн турары чаңгыс талалыг ол керээни чарарын албаларын уламчылап турар деп, ол тодаргайлаан.

ВИА буруу шапкан

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам информация агентилели дараазында медеглелди дамчыткан:

Франс Пресе агентилелдиң Бангкоктан нептереткен дыңнадыын ёзугаар алырга, америк ийи конгрессмен Элизабет Холцман болгаш Далли Ли Эванс Вьетнамның даштыкы херектер министриниң оралакчызы Фан Хиен оларның-биле ужуражышкын үеэнде күрүне баштыңының хүлээлгелин күүселири-биле Сиануктуң Кампучняже ээп келиринге Вьетнам удурланмас деп, олар Вьетнамче аянчоруунуң соонда медеглээннер.

Ол дыңнадыгны хоозун бодал болгаш меге информация кылдыр Вьетнам информация агентилели буруу шапкан.

НИИТИ ТУРУШ

МЕХИКО. (СЭТА). Мексика Компартиянның (МКП-ниң) болгаш Канаданың Коммунистиг партиязының (ККП-ниң) делегацияларының аразында чугаалажышкыннар аңаа болган. Делегей байдалының эллэн каш айтырыгларын, а ол ышкаш ийи чурттуң ажылчы чонларының боттарының эргелери дээш демиселинин айтырыгларын чугаалажып көргеи.

Бүгү-ниити тайбың, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры бүгү нижи төрелгетениң эрге-ажыктарынга дүүшкек деп, кады кылган дыңнадыгда онзалап демдеглээн. Ынзы-бүрү политиктиг тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожахелбээ догунаашкынының, маргылдаалыг айтырыгларны шинтпирлээрде күштү ажыглаарын хоруурунуң эргежок чугулазын үк документиде демдеглээн.

Бойдус курлавырларын үнтээриниң болгаш ажылчы чонларны каржы-дошкун мөлчүрүнүң дузазы-биле баяын турар хөй национаалдыг корпорацияларының тергиделин дыңнадыгда шинтпирлин-биле буруу шапкан.

АКШ-тың, Канаданың болгаш Мексиканың экономиктиг интеграциязын боттандырын чорудар дээн монополиялардың оралдажыышкынарын МКП болгаш ККП шүгүмчүлээн. Ол хемчег концерниерниң орулга-кончааны улам улгаттырар, ажылчы чонларның амыдырал деңнелиниге когарал чедирер дээн оларның планнарынга дүүшкек деп ук документиде аңыткан. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш ажылчын аңгының, дешилгелиг бүгү күштериниң демиселиниң эргеажыктарынга кады ажылдажылгаже боттарының чүткүп турарын Мексиканың болгаш Канаданың коммунистери онзалап демдеглээннер.

Намибия хамаарышпас болур ужурлуг

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Африканың расисчилериниң хоойлуга удур эжелеп алганы Намибияга соңгулдаларны КНО-нуң хайгааралыбиле чорударынга белеткелдиң чоруп турарының дугайында эолчеглиг илеткелди Айыыл чок чорук Чөвүлелинче КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм чоруткан. Март 15-ти чаалажырын соксадырының хүнү кылдыр чарлааш, Намибияның девискээринге КНО-нуң чепсектиг күштерин тургузуп эгелээрин ында санаддаан. Намибияның айтырыгын камгалал рырын шинтпирлээр талазыбиле хөй айтырыглар, оон иштинде КНО-нуң чепсектиг күштериниң национал составынын дугайында айтырыг ам-даа шинтпирлеттинмээн деп ук документиде аңыткан. Мурнуу Африканың расисчилери ол чепсектиг күштериниң составынга оларның боттарының шилип алган чурттарының шериглерин киперин негеп турары билдингир болгай.

Намибияга хамаарыштыр КНО-нуң планын боттандырып чорударынга таваржып турар бергедээшкиннер уранбиле, алмаз-биле, цинк-биле болгаш өске-даа үнелиг минералдыг курлавырлар-биле байлак ол девискээрге бодуңуң тергиделин хевээр арттырыш алырын күзеп турар расисчилериниң болгаш оларның барының чүткө камгалакчыларының политиктиг кажарлаашкынары-биле болган. Олар КНО-нуң түгүн намибий улустуң хосталгага ынакшылдыг чүткүдеринге шуут удурланышкак бодалдарын боттандырын чорударын чажырын алырынга ажыглаар деп чүткүп турарлар.

Преториянның эрге-чагырганы ажыл-херекти төлевилеп турар соңгулдаларны политиктиг хоозун чүүл болдурарынче ажыы-биле чорудуп турар.

БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң Вашингтонда корреспондентизиниң дыңнадын турары-биле алырга, Каттышкан Штаттар Иемен Араб Республикаже (Соңгу Иемен-че) 100 млн. доллар ажыг түңге хөй санныг боо-чепсекти чорудар деп, АКШ-тың күрүне секретарының дуалакчызының оралакчызы М. Дрейпер медеглээн. М. Дрейперниң чугаазы-биле алырга, ол боо-чепсекти «Мурнуу Иеменге удур демиселге» ажыглаар.

ПАР-га боо-чепсек садар дугайында шинтпирни АКШ-тың камгалал министри Г. Браунуң Чоокну Чөөн чүкче чоокта чаа кылган аян-чоруунуң соонда хүлээп алган. АКШ-че дедир ээп келгеш, Каттышкан Штаттарның Чоокну Чөөн чүк херектеринге империалистиг киржилгезин күштелдиреринің планын ол тайылбырлаан. Ол чорук ук кавыга дүшкүүрлүг чоруктуң түгле улам ынай чидиглевириннге чедирип болур.

АДЕН. (СЭТА). Ында парлап үндүрген албаның дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Иемен Улус Демократтыг Республика (ИУДР) биле ПАР-ның аразында кызыгаарда боо-чепсектиг демиселге кыптыгын үнген. ИУДР-нуң ДХМ-ниң медеглелинде айтып турары-биле алырга, Соңгу Иеменниң шериглери Бейхан-Мукейрас чоогунда Иемен Улус Демократтыг Республиканың девискээринче халдааннар, Соңгу Иемен кезектерге ИУДР-нуң чепсектиг күштери болгаш улусчу милициязы ойтур шавыышкынны бергеи.

ВКСМ ТК-ның пленуму

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның Коммунистиг Аныяктар Эвилелиниң ТК-ның пленуму аңаа боop эртken. Ону делегейниң аныяктар болгаш студентилер шимчээшкининиң чугула айтырыгларынга тураскааган.

Пленумнуң киржикчилери Социалистиг Вьетнамга удур Кыдаттың агрессиязын шинтпирлин-биле буруу шапкан.

Болдуңуң чуртун кыдат эжелекчилерден камгалап турар вьетнам улустуң демиселин-биле эн-сеткил каттыштырылгазын Венгрияның бүгү аныяктарының, ВКСМ-ниң бүгү кежигүннериниң өмүнээзиндеи ВКСМ Төп Комитеди илергейлээн.

КЫДАТ АГРЕССИЯ КҮШТЕЛГЕН

ХАНОЙ. (СЭТА). Кыдат агрессорлар Вьетнамның соңгу талазында можуларда чамдык угланыышкынларга шаан халдаашкынын күштелдирип, девискээр ажелээр хемчээлин калбартырын оралдажып турар. Олар туулуушкун шолдеринче шеригнин чаа кезектерин октап, Вьетнамдан эжелээн девискээрлерни ыызыглап турар.

ВСР-ниң чепсектиг күштери агрессорунуң кадыг-дошкун атакаларын ойтур шапшаан, дайынның дириг күжүнге болгаш техниказынга аар чидириги таваршытырып турар деп, ВИА агентилел дыңнаткан. Камдыонг районга вьетнам дайынчылар үш хүн иштинде 2200 ажыг кыдат солдаттарны узуткаан, элээн каш танкыларын, машиналарны өртөндир аткан.

Кыдат агрессорлар дайын чорудулгаларының өске-даа рационнарында улуг когаралга таваржын турар. Локбинь можуда вьетнам шериглер кыдаттарны тылдан атакалаан, дайынның ийи рота шерин узуткаан. Лайтау можуңуң дайынчылары болгаш улусчу ополченнерни 250 кыдат солдаттарны узуткаан.

Вьетнамда кыдат авантюраның хемчээли, характери болгаш сорулазы бүгү Мурнуу-Чөөн Азияга кызыанышкынны тургуза берген. Кыдаттар Лаос-кыдат кызыгаарда байдалды чидиглендирип, бодуңуң шериглерин ында моөңпеп турар. Кыдаттың агрессчи күштери Лаос Улус-Демократтыг Республикаже халдаар магат чок деп хайгааракчылар бижин турар. Кыдат агентура Лаоска корум-чурум чок байдалды тургузар дээш оралдажып турар.

Кыдат дайынзырактар Лаокай хоорайның чоогунда Хонгеон деп общинаның девискээрин аар үгер-бооларбиле араатанныг боолаан. Милитаристиниң бо үүгединиң сорулгаазы—ук районуңуң ажыл-агыйынга экономиктиг каражаны чедирери болган.

Үгер-бооларны боолааныың түңнелинде туйбу заводун узуткаан, ук черде кодээ ажыл-агый кооперативиниң чурттарга бажыңнарының үштүң бир хеанин үрегдээн, ортумак школаны өрттеткен, уруглар садының бажыңын хүл-ийба кылдыр узуткаан. Миномёттар-биле боолап турган, дужудун ажаан алыр деп турган рис шолдериниң сугтарылга системаларын үрегдээн.

Хөй-хөй тайбың чуртакчылар, оон иштинде кырганнар, херээженнер болгаш уруглар өлген.

ПЕКИН. (СЭТА). ВСР-ниң Кыдатта херектеринге тур бүүреттирген Чан Чуңг даштыкы журналистерге интервью бергеш, Кыдаттың Вьетнамче халдаашкыны «бо районга тайбың хереэнге улуг кыжанышкынны тургуза өерген болгаш чугаалаары берге үржуктарга чедирип ооолур хире апарган» деп чугаалаан.

«Кызыгаарлаашкынныг бо дайын» нелир үеде барган, дыка калбарын болур. Кыдат агрессорлар 25 дивизиязын улам күштелдирип алгаш, улуг шаан халдаашкынны эгелээрин планнап турар.

Вьетнамның маадырлыг демиселинге Совет Эвилели деткимчени болгаш дузаламчыны көргүзүп турар, кайы-даа талалар ийи талалыг керээниң чүүлдерин күүселир деп, Чан Чуңг медеглээн.

Амгы дайынның уламчылаашкыны кыдат удуртулгадан хамааржыр. Бистиң девискээривиске чаңгыс-даа кыдат солдат артпазынга чедир дайылдажыр бис деп, Чан Чуңг чугаалаан.

Шериг-фашистиг хунтаның бастыышкыннарындан болгаш истеп-сүрүшкүннеринден дескеш, Чилиниң депшилгелиг культура ажылдакчылары төрээн чуртун катташ, даштыкыже чоруп турар. Олар даштыкыга баргаш, чогаадыкчы ажылын уламчылап, боттарының чаа чогаалдары-биле Пиночетти сойгалап, антифашистиг бүгү күштерин сырыг каттыштырарынче ыыгырып турар.

ЧУРУКТА: амгы үеде ГДР-де чурттап турар, чили носку график Эктор Тобарның бир ажылын хунтаның «ис чок читкени» деп чарлааны муңмуң патриоттарның илериннге, калайларынга болгаш ургуларынга тураскааган.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХУНТАНЫҢ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИНГЕ УДУР

МЕХИКО. (СЭТА). Пиночеттин фашистиг болүүнүң хан төгүүшкүнүг үүлгедиглеринге удурлаанган чыскаалды «ис чок читкен» чилилериниң төрелдери Сантьяговуң кыдымына эрттиргеннер. Эрге-чагырганар хорун турзадаа, олар наймысылаадан улуг эвес Лонкен суурга чедир хөй километр орукту эрткеннер. Чоокта чаа ол суурда кагдыган шахталарның бирээзинден шаажылакчыларга хилиичектедин өлүрткен патриоттарның сөөктери тывылган.

Патриоттарны өлүргени дээш хармысалганы бодундан чайладыр дээш хунта ол хүннерде кандыг кажар аргаларны хереглевээн дээр. Ол чажыт хөөрүү... индей аймактарның бурунгу шагда чевээ деп ыят чокка эрге-чагырганың албан-дужаалдыг төлээлекчизиниң адаарынга ук херек четкен.

«Ис чок читкеннериң» өнөн төрелдери болгаш чоок кижилери Лонкен суурга кажыдал митингизин чоруткан. Хилиичектедин өлүрткен патриоттарның сөөктериниң тывылганы кагдынган шахтаның эжиннге шылгарацгай чили шүлүкчү Пабло Неруданың «Өлүрткеннериң ханын уе-шаг балап шыдавас» дээн состерин бижээн хүлер калбак демирин олар быжыглап тургусканнар. Фашистиг террорнуң чылдарында ис чок читкен 2,5 муң чилилериниң өмүнээзинден чыскаалдың киржикчи бүрүзү шахтаның эжиннің аксына чечектер салган.

Хайгааракчыларны[illegible] турары-биле алыр[illegible] хиттиң төлээлекчи[illegible]ришкен ук чыскаа[illegible] хунтаның үүлгеди[illegible]чили улустуң өзүн[illegible]удурланышкынының [illegible]чизи, өзу-чурумунга [illegible] демиселди чарлааны бо[illegible]

Нарынның чаартынган черинде

Нарын школазының башкыларының хору.

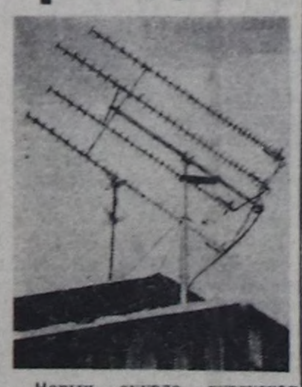

Нарын суурда тургускан «Экран» установка.

УЛУСКА БАРААН БОЛУП

1974 чылдың соңгулдаларындан бээр бо соңгулдаларга чедир Нарын суурнуң амыдыралында болгулаан боттуг чаартылгаларны дараазында репортажтарда көргүскен.

Мөнге Даваевич Нам-оол ам алдан бирлиг. Пенсияла. Ынчалза-даа ол аажок шимченгир, ажылдавышаан.

Эрзинниң амыдырал хандырылга комбинадынның Нарында салбырыпга чеде бээривиске, ол: «Ийи-үш хонук иштинде кожүп, таарыштынып келдивис ышкажыл» деп чугааланып базып тур. Ынчалаажок ол өөрүшкүзүн чажырбайн турду: «Салбыр чаңгыс өрээл тар бажыңчыгашка турган, ам бо чер дээрге, аңаа бодаарга, орду-дур. Совхоз чаа контора тудуп алган. Салбыр эрги контораже көжүп киргени бо».

Идик кылыр мастер Мөнге Нам-оол.

Нам-оол масказын токкулады-ла берди. Чугаа-даа кадында ажылдап-ла орар.

— Кандыг идиктер кылып турар силер?

— Септээрин шуптузун-на кылып турар чүве бо. Чаа унтылар, хром сапыктар, быштак идик, бахилы, бродни дээш оон-даа оске.

Мөнге Даваевичиниң кылган идиктериниң шынары төргүин эки. Нарында оон продукциязын эдилевейн турар улус ховар-ла боор. Ол 1965 чылда Эрзинге идик кылыр черге өөреникчилел киргеп. Нарынга ол-ла чылын чедип келгеш, тускайлаң ажылдай берген.

— Чагыг дээрге кара эңдерик. Эрзинден, чамдыкта мырынай Кызылдан-даа улус чедип кээр-дир. Малчыннар дыка хөй чагыг кылыр. Баштайгы үеде кезип чоруп тургаш, малчыннардан чагыгларны ап турдум, ынчан улус салбырга шоолуг келбес чүве. Ам дээрге шуут амыратпастады. Чаңгыс багай чүве—хөм чедишпес апаар-дыр.

Хоочун мастер 1977 чылда бодунуң уруу Валяны мергежилинге өөредип эгелээн, ам олар кады ажылдап турар. Валя ам дыка нарын кылыларны даарап турар. Ажылы база чингээн, чүге дээрге, ам машиналар бар апарган.

Идик кылыр цехтиң айда планы 200 рубль, адашкылар 500—800 рубль чедирип турар. Расценка өзугаар унты ап алыр болза, 15—16 идикти айда даарап турарлары ол.

— Мен ам бо салбырның эргелекчизи бооп турар кижидир мен ийин—деп, мастер баштактаны аарак чугаалайдыр.—Арыглаар хеп хүлээп алыр пункт доктаамал ажылдап турар. Оон аңгыда неделя санында Эрзинден баш дугу таарар, чурук тырттырар, хеп быжар кижилер кээр. Олардың мында ажылдаар кабинеттери эки дериттинген.

Суурда амыдырал хандырылганың бир чугула черинің ажылы-биле база таныштывыс. Аңаа келген кижилерни он ажыг орунныг ажылчылар бажыңының, столоваяның ажылдакчылары эптиг-эзлдек хүлээп ап, чорук кижилериге таарымчалыг бүгү үүлдерни кылыр дээш, кызымаккай ажылдап турар.

Нарынчыларның база бир чоргаарлаңгыр үүлү—участок эмнелгези. Ында 15 орун, божудулга салбыры бар. Сестра Соскал Мангар бистиң эдертин алгаш, палаталарга, столоваязынга чедирип, таныштырды. Колдуунда бичии уруглар хөй болду. Ол эмнелгеде ам экирип, сегип турар бир кыргаан-биле хөөрештивис. «Эмчивис Клара Чоодуевна Аракчаа дыка сагыш ковангыр, эптиг-зөлдек, ажылын эки билир кижи. Мен мында ай чедип тур мен, ам-даа кадык экижиди». Ол болза Хурул ирейниң чугаазы-дыр.

АНЫЯК ӨСКЕНИ

«Бажыңым дег өөренгеним, Барыксанчыг садигим...»

Даштында сверлиг узун ак бажыңга кире бээривиске, бичии чаштар бисти ынчыг шулүктер-биле уткуду. Улуг болүкте кичээл эртип турары ол. Болүктүң башкызы дөрт-беш куплет шулүктү номчуп бээрге, чаштар ону катаптаан турлар. Үш-дөрт катап, ыларанган соонда, олар кижизидикчи башкылар Долума Нүргет, Антонина Севил, медсестралар Ранса Мижит, Анна Чоду...

Эрткен соңгулда соонда совхозтуң туттуруп бергени бо ясли-садта 65 уруглар дүн-хүн чок чурттап турар. Олар малчыннарның, көдээ ажыл-агый специалистериниң, совхоз ажылчыпарының уруглары-дыр. Ам олардың чурттап, өөренип турар байдалы көңгүс оске: моон мурнунда ясли-сад бичии, тар, эпчок турган.

«Каткы-хөглүг турар бис, Кады ойнаар оорум хөй...»

Бис ол уруглар ораныдан үнүп чоруп турувуста, чаштарның ынча дээш сөстери чаңгыланып турду.

— Соңгулдадан соңгулда чедир кандыг чаа түүлдер школага болган ирги?—деп, Нарын ортумак школазының директору Бөвей-оол Оюнович Сенгинден айтырган бис.

— Тудуг талазы-биле алыр болза, спортаалдыг болдувус, 60 орунныг интернат база немешкеп. А кижилерниң өзүлдези? Өөреникчилер саны 30 кижээ көвүдээн, башкылар база немешкеп, а колла чүве— олардың эртем-билии бедээн: 1974 чылда 28 башкы, олардың чүгле 8-и дээди эртемниг, он класс дооскаш башкылап турганнар база турду, ам 33 башкы шупту дээди болган ортумак тускай эртемниг. Бо үениң иштинде бир башкы—Кыргыс Өвеевич Нурзат—«Улус өөредилгезиниң тергинин» деп хөрек демдээ-биле шаңпаткан, оскезинге—Степан Чыдыгбаевич Комбуга—РСФСР-ниң алдарлыг башкызы деп бедик атты тывыскан. Школаның өөредилге хуузу доктаамал өзүп турар, ам ол—98 хуу, өөредилгенин шынары база бедик. Соолгу ийи чылда школазын каттан өөреникчилер чок.

Совхоз ажылчыпарының уруг-дарыы дээш сагыш човаашкынның база бир хереги-зин директор чугаалады: 1974 чылда күрүне хандырылгазынга 100 өөреникчи турган болза, ам 127 четкен, оларның чүгле идик-хевиге безин күрүне бир чылда 11 муң рубльди чарыгдап турар.

Бо школа ада-иелер-биле быжыг харылзааны тудуп турар: башкыларны бригада, ферма, квартал аайы-биле хувааган, олар айда бир удаа бажыңнарны эргип кезиир, лекция, беседалар кылып бээр, ниити байдал-биле таныжар. Ай санында 19—20-де эртер бригада хуралдарынга башкылар барып, малчыннарга оларның уругларының өөредилгезиниң, сагылга-чурумунуң дугайын чугаалап берип турар.

Школа ам кабинет системазыны шилчириниге белеткенип турар, бо үеде химия, физика, машиноведение кабинеттери ажыттынган.

Өөреникчилерни күш-ажылга белеткээриге школаның-даа, совхозтуң-даа дирекциязы улуг сагыш салып турар. Школаның будурулге бригадазы (ында 7—8 класстың 75 өөреникчилери кирип турар) совхоз-биле керовин чарып алган, ону өзугаар өөреникчилер бо чылын 3 муң хойну кыргыыр, 150 тонна сигенни белеткээр, 1 га черге ногаа, 3 га черге картофель олуртур. Өске өөреникчилер школа чаныныр участогунга, школа септелгезиниге дузалажып ажылдаар.

— Доозукчулар чүү кылып турар ирги?

— Малчыннай бергеннер хой. Комсомолчу-аныяктарның № 3 бригадазының кадрлары ол-ла болгай. 8 класс дооскан Ольга Дамба—мурнакчы саанчы, Маша Датба—сүт ажаакчызы. Школаны эрткен чылын доосканнар Светлана Күнчүн, Римма Нанчын, Татьяна Ишкин—дузалакчы кадарчылар. 2 чылгычы—Михаил Лудуп биле Федор Сан-Хөө—1975 чылдың доозукчулары. База-ла бистиң доозукчувус хойжу Антонина Баянова—Ленинчи комсомолдуң лауреады болду. А оон эжи Ирина Серээдар эки ажылы дээш «Аврора» крейсер чанынга чурукка тыртыргаш келди.

Тускай ортумак өөредилге черлериниге өөренип турарлар хөй болду. А Олег Дүтер биле Владимир Севен Красноярскиниң политехникти институдунуң Кызылда филиалында, Роза Нанчыт биле Таня Хумбун—Красноярскиниң көдээ ажыл-агый институдунда өөренип турар.

САННАР, ФАКТЫЛАР

● Ажылдап турар бир кижиге эңааштыр айда ортумак шалың 70 рубль турганындан 130 рубль чедир өскен.

● Улуг вольтулуг электри шугумун киирген.

● Телевидение киирер дээш, шенелде ажылдарын чорудуп турар. Ак-көк экранны март айдан эгелел көре бээр.

● Малчыннарга 8 чурттал бажыңын, чаңгыс аай телевилел-биле 13 улуг кажааны, 14 бөдүүн кажааны тутган.

● Совхоз конторазын, 40 машина турар гаражты, 20 олуттуг чунар-бажыңны, чаңгыс аай хевирниң нефть-базазын, 60 орунныг интернатты, ясли-садты, спортзалды ажыглалга киирген.

● Хуу бажыңнар саны 230 хире, машиналар 6, мотоциклдер 40 шаа четкен.

Биология башкызы Елизавета Александровна Аракчааның кичээл эрттирип турары.

Шыдыраа болгуму. Ону математика башкызы Б. Ч. Назын удуртуп турар. Эрзин районуң херээженнер оргузунга чемпиону, 8-ки класстың өөреникчизи Антонина Хумбун шыдыраа ойнап олур.

Номерде бөлүк материалдарны журналистер К. Аракчаа, А. Дембирель олар белеткээн. Фотолары А. ЗАЙЦЕВТИИ.

ХЫНАЛДАЛАР ЧОРУДАР

Валерий Рюминниң орбитада бажыныче ужугуп кирип өре бир-ле дугаар көрген түүлү Владимир Коваленок биле Александр Иванченков оларның станцияны казарда аңаа кээр өөнүктеринге арттырган байыр чедиришкини болган.

— Далашпаңар, өөнүктер, баштай эки хынаныр, көрдүнүп алынар — деп, экипаж-биле черден харылзаа тудуп турган ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. Рождественский сагындырган. Онзагай, харыысалгалыг даалга оларга онаашканын «Протоннарга» ол чугаалаан...

«Союз-32»-ниң баштайгы неделяда ажылының программазы-биле танышкаш, шынап-ла, аңаа экспедицияның программазынга хамаарышпас борт системаларының, херекселдериниң болгаш эртем аппаратуразының немелде хыналдашинчилелдерин чорудар дээн бижимелди көрдүвүс.

Ол сорулганы тайылбырлап тура, техниктиг эртемнерниң доктору К. Феоктистов мынча диди: В. Коваленок биле А. Иванченковтуң 140 хонук ужудуушкунунуң доозулганы-биле «Салют-6»-га башкарылгалыг ужудуушкуннарның планнаттынган программазы күүсеттинген турган үүве. Станцияның башкарылга чок тускайлаң үш чартык ай ужудуушкунунуң үезинде «Салют-6»-ның кол-кол системаларының байдалын телеметриктиг арга-биле хынамчалыг өөренип көрген бис. Оон түңнелинде амыдырал хандырылгазының, ужудуушкун башкарылгазының, энергия хандырылгазының системалары болгаш барык бүгү кол кезектери боттарының курлавырларының талазы-биле ам-даа элээн ур ажылдап болуру илерээн. Ужудуушкун башкарыкчыларының эксперт-хынакчылар болуп комплекстиң бүгү системаларының байдалын хынаар дугайында саналын «Союз-32»-ниң экипажы күзелдин-биле хүлээп алган.

Станция биле корабльдиң тутчуушкунунуң тергиин эки беттанганы станцияның чугула системаларының бирээзи — аппараттарның чоокшулажыры, тутчулгазын боттандырарының системалары чогумчалыг ажылдап турарын бадыткаан. Чоокку хүннерде станцияның өске-даа чугула кезектериниң дугайында үнелелдерни алыр бис. Кислород, суг ажылдап үндүрер «фабрикаларның», эртем аппаратуразының ажылдаарын хынаарын экипаж планнап турар.

В. Ляхов биле В. Рюмин станцияның системаларын хынаар кол сорулгадан аңгыда баштайгы неделяда медицина шинчилелдерин болгаш шенелделерин чорудар, Черниң хайгаралдарын кылыр.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның корр.

Ужудуушкун башкарар төп.

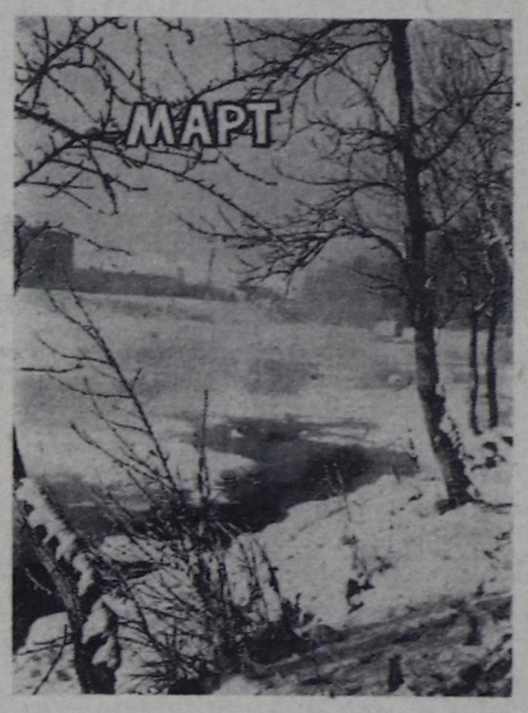

Агаар

Март — кыштан часче шилчириниң айы. Ынчангаш март частың башкы айы деп санаттынып турар. Бо чылын ук ай чылыг болур. Республикага айның ортумак температураза кылыр 14—20 градустан эртпес. Тожу болгаш Бии-Хем районнарга сооксуумаар болур. Соок ол районнарга 13—21 градус чедер. Ай дургузунда 1—5 мм, хире кылын хар чаан болур. Бо айда улуг хаттар болбас. Айның эгезинде дүне 33—38 градус, а хүндүс 17—24 градус соок болур. Марттың ортаа үезинде соок дүне 22—27, а хүндүс 8—13 градус чедер. Айның 15-тен 20-ге чедир дүне 33—38, хүндүс 18—23 градус, а 20-ден 30-ге чедир хүндүс 8—13, дүне 22—27 градус соор.

Н. ПАВЛОВА.

ЧАА КИНОЛАР

«Силерни хамааты Никанорова маңан тур» деп лирикти комедияны «Мосфильм» киностудиязы кылып ундурген. Суурга ат-сураа тенек, кыйбын-сыйбын кылдыр үнүп турган Катька деп уругнуң мал эмчиги Павел Дежкинге арыг-шынчы ынакшылының дугайын комедия көргүзүп турар. Даштындан көөрге үсн-даан, тенек кылдыр көстүр, а шынында ол дег бердинген Катяның ынакшылының ханы, уянын Дежкин билип аптар арганыг болган. Сценарийниң автору Виктор Мережко, режиссёру Леонид Марягин, кол рольдарда артистер Наталья Гундарева, Борислав Брондуков, Евгений Киндинов, Иван Рыжов олар ойнап турар.

Ол-ла киностудия өөнүг чаа кинокомедиязын «Өөрүшкүлүг чурттаңар» деп адаан. Кинонуң режиссёру Леонид Миллионщиков, кол рольдарны сураглыг киноактёрлар Леонид Куравлев, Елена Драпеко, Владимир Басов болгаш өскелер-даа ойнаан. Фильм колгозта бир механизаторнуң автоматизация дугайында бодалдарының, оон көдээ суурга бодунуң чогаадып кылганы техниказының ажыктыын көргүзүп турар.

Ат-сураа чонга нептереевээн, ынчалза-даа күштүг, төрээн черинге ынак, ыраа, чараш күзел-биле чүглеттинген сүз камаалаа черинің инспектору Иван Карпавинниң дугайында көргүскен кинону «Черге ис» деп адаан. Төрээн черинің бойдузунга ол кончуг ынак. Ол дээш Карпавин авторитеттиг кижилер-биле база өг-булеви-биле-даа бактажырындан хортпас, маңнас. Артистер Виктор Павлов, Наталья Гундарева кол рольдарны ойнаан. Режиссёру Наум Бирман. Кинону «Леннфильм» киностудиязы ундурген.

Совет милиция ажылдакчыларының берге ажылының дугайында көргүскен калбак экранны оңнуг кинону «Ядыызының дугайында хереченнер» деп адаан. Ону Одесса киностудиязы ундурген, режиссёру Самвел Гаспарова, сценарийни Аркадий биле Георгий Вайнерлер бижээн. Ол-ла киностудия «Динозавр дугайында тоол чугаа» деп кинону ундурген. Рольдарын Цунелико Ватасе, Сава Новико, Шатаро Хаяши ойнааннар. Сценарийниң автору Масару Игами.

Ол ышкаш кино көрүкчулери мартта «Дуннер болгаш хүннер» (Польша), «Блеф» (Италия), «Кежээки брюнет» (Польша) деп киноларны сонуургаарлар.

Республиканың кинопрокадында Көдээ ажыл-агый министерстволуунуң чагыы-биле «Чер кырында кижи», «Хаваннар арыын баш удур эмзээри», «Ховужу күзел», «Костантинов» деп киноларны база келгеп.

В. ВАСИЛЬЕВА.

КӨРҮЛДЕ АЙЫ ЭГЕЛЭЭН

Орук шимчээшкиниге озал-ондак болдурбазының Бүгү-эвилел көрүлдези март 1-де эгелээн. Оон сорулгазы болза, часы-чайгы үеде транспорт ажылынга белеткел болур. Бо үеде орук тарга транспорт шимчээшкини кажангызындаа-даа артык көвүдээр: пассажир болгаш чүк сооргулгезиниң хемчээли улгадыр, хууда автомобильдериниң болгаш мотоциклдериниң миллион-миллион ээлери орук тарже үнүп эгелээр.

Көрүлдени эрттиреринге орук организацияларын хаара тудар. Чүге диле, оларның ажылындан кудумчуларның болгаш орук тарның байдалы тодараар. Кыш эткен соонда орук тар шывыын болгаш кыдыгларын септээр, орук тың чаа демдектерни тургузар болгаш эргилерин чаартыр. Чолаачы кижилер орук тарга озал-ондак болдурбазын дээш, чоруу чогузун дээш эргежок чугула бүгү үүлдерни кылыр ужурлуг.

Амгы үеде бистиң чуртувуста хууда машиналардыг кижилериниң саны 20 миллион ажыг, ынчангаш оларның мергежил-биллии, аваангыр, чүвени чогуур үезинде тодарадын билир байдалынга орук тарның, кудумчуларның эки болуру эргежок чугула. Автомобильге, мотоциклге хандыкшылдыг кижилериниң сагылга-чурумун быжыглаарынга эки тура ниитилелдер хөй үүлдерни кылыр ужурлуг. Оларның сорулгазы— пропаганда ажылын калбартыры, хууда машиналыг, мотоциклдерлиг кижилериниң орук тарга чурумну шыңгыы контрольга алыры, транспортту техниктиг көрүлдеге белеткээри, кыпкы үеде машина мунмаан чолаачыларны эки чоруурунуң чаңчылдарынга катап тургузары болгаш.

Орук шимчээшкинниң аныяк кижикчилеринче — уругларже онза кичээнгейни углаңдырар ужурлуг. Чазын болгаш чайын уруглар кол нуруузунда даштыгаа турар. Ынчаарда үүвени эки көөр, серемчилелдиг болур чорук оларга эвзөжей бээр. Орук тарга болгаш кудумчуларга биетиң аныяк хамаатыларыыстың озал-ондакка таваржы бээр чоруктарын болдурбазы — чүгле күрүнеиң автоинспекция ажылдакчыларының эвес, харын ада-иелериниң, башкыларының, назы четкен кижи бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези болур.

Орук шимчээшкинниге озал-ондак болдурбазының часы Бүгү-эвилел көрүлдезиниң чедиишкиниг болуру оон масеалыг болурундан хамааржыр.

Е. МАКСИМОВ,
ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАИ талазы-биле кол эргелелиниң ажылдакчызы.

(СЭТА).

телевидение

МАРТ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.35—Эртенги гимнастика. 11.00—«Үче чылдың эгезинде». Уран-чечен фильм. 12.25—«Улуг пропаганданың ленинчи планы». 12.55—«ССРЭ-ниң улусуун артизи О. Бардина ырлаар». 13.10—Медээлер. 13.15—16.05—Чаңсар. 16.05—Медээлер. 16.25—«Делегей кырында тук». Документалдыг фильм. 17.05—С. Рахманинов—Ийиги симфония. Москваның Күрүне филармониязының үлегерлиг симфония оркестри күүседир. Дирижеру РСФСР-ниң улустуң артизи Д. Китаенко. 18.05—Р. Рождественский — «Ийи үүс он базым». Шулүглел. Автор номчуур.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.15—«Фронт ажыр - орук». Телефильм. 19.40—«Сээн болгаш мээн бойдузувуе». Дамчыдылга. 20.00—«Тыва неделя». Информастыг программа. 20.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.30—«Симфония концерти». 20.55—ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады эш Л. И. Брежнев-биле Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының ужуражышкыны. Концерт. Кремльдиг Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төгүнде — дамчыдылга программазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

19.00—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш таңцылары». 19.30—«Шыдыраа школазы». «Ак терге». 20.00—«Москва болгаш москвачылар».

КЫЗЫЛДАН

20.30—21.00—Кыска хемчээлдиг фильмнериниң программазы: «Сарыг тондыр», «Соолгу чадаг кижи».

Күш-ажыл талазы-биле органнар «Шагонартяжстрой» трестиниг Чаа Шагаан-Арыгда КМК-18-ке, КМК-20-ге болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестиниг Туран хоорайда, Сарыг-Септе, Бай-Хаакта салбырларынга ажылдаары-биле ажылчыннарны организастыг хүлээп ап турар.

Ажылчыннарны ийити чурттал бажыңнары-биле, тускай хеп-биле хандырар, оларга ажылдап турар үезинде профессияларга өөредилгени организастап тургузар.

Организастыг хүлээп алышкын өзугаар ажылдаарын күзээнер-күш-ажыл дептериг, мурнунда ажылдап тургаш черинден үндүр бижээн паспорттуг, шериг билеттиг болур.

Айтырыгларны дараазында адрестерге чорудар:

Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 38. Күш-ажыл талазы-биле эргелел. Кочетов кудумчузу, 29. Толээлекчиге.

Республиканың районнарынга айтырыгларны райкүүсекомнарже чорудар.

агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгубарының чүк угленгышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураза 9—14, чамдык районнарга 0—5 градус соор.

Кызылга аяс хүн болур. Хат кошкак. Агаар дүне 24—26, хүндүс 12—14 градус соор.

Республиканың автоорук тарынга боранцаар, доңаттаар. Ийиден дөрт километр хире черге орук тың костуру эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАРТ 2-ДЕ

«НАИЫРАЛ»: Өөрүшкүлүг чурттаңар» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шиник булак» 9.45, 10.45, 12.15, 13.45, «Школа валызы» 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кара хадың» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сагыш-сеткил» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуун 2-24-63, редакторуун орааткчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийни амыдырал болгаш совет тургузуу киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чаага киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерия ның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 471.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдениниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС — 00117.